ކޮރޮބޮރޭޝަން އެވިޑެންސް
(ބާރުދީ ގުޅުވާލަތާ ހެކި)

ދިވެހިރާއްޖެއާއި އިންގްލިޝް ލޯ އޮފް އެވިޑެންސްގައި ކޮރޮބޮރޭޝަންގެ މަފްހޫމާއި
މިބާވަތުގެ ހެކީގެ އާއްމު އުޞޫލާއި އިސްތިސްނާ ހާލަތުތައް

މަރްޔަމް ނާޖްމީން

ފިހުރިސްތު

ތައާރަފް 2

ބާރުދީ ގުޅުވާލަދޭ ހެކި 3

އިންގްލިޝް ލޯ އޮފް އެވިޑެންސްގައި ބާރުދީ ގުޅުވާލަދޭ ހެކި 5

ބާރުދީ ގުޅުވާލަދޭ ހެއްކާ ގުޅޭ އާއްމު ޤަވާޢިދު 5

ބާރުދީ ގުޅުވާލަދޭ ހެކީގެ އިސްތިސްނާ ޤަވާޢިދުތައް 5

ޖޫރީން ބާރުދީ ގުޅުވާލަދޭ ހެކި ހުށަހެޅުން ވާޖިބުކުރުން 5

ދޮގު ހެކި ދިނުން 7

ސްޕީޑިން 8

ޓްރީޒަން 9

ކޯޓުތަކުން އަމަލުކުރާ ގޮތުގެ މަތިން ބާރުދީ ގުޅުވާލަދޭ ހެއްކަށް ހިމާޔަތްކުރުން 9

ސަސްޕެކްޓް ވިޓްނަސް ވޯނިންގ ބޭނުންވާ މައްސަލަތައް 10

އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ބާރުދީ ގުޅުވާލަދޭ ހެކީގެ ދައުރު 11

ދިވެހިރާއްޖޭގައި ބާރުދީ ގުޅުވާލަދޭ ހެކީގެ މަޤާމު 12

ޤާނޫނު ނަންބަރު: 24/76 (ހެއްކާބެހޭ ޤާނޫނު) 12

ޤާނޫނު ނަންބަރު: 11/2022 (ހެއްކާބެހޭ ޤާނޫނު) 13

ވަކި އަދަދެއްގެ ނުވަތަ ބާވަތެއްގެ ހެކި ބޭނުންވާ މައްސަލަތައް 13

ޤާނޫނު ނަންބަރު: 12/2009 (ކުޑަކުދިންނަށް ޖިންސީ ގޯނާކުރާ މީހުންނާމެދު ހާއްސަ އަމަލުކުރުމުގެ ޤާނޫނު) 14

ޤާނޫނު ނަންބަރު: 17/2014 (ޖިންސީ ކުށުގެ ޤާނޫނު) 14

ޤާނޫނު ނަންބަރު: 17/2010 (ބިރުދެއްކުމާއި ނުރައްކާތެރި ހަތިޔާރާއި ތޫނު އެއްޗެހި ގެންގުޅުން މަނާކުރުމުގެ ޤާނޫނު) 15

ބާރުދީ ގުޅުވާލަދޭ ހެއްކާ ގުޅޭ ކޯޓުތަކުގެ ނިންމުންތައް 15

އާދަމް ސަޢީދު ވ. ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް 16

ނާޒިމާ އަހްމަދު ވ. އެޓާރނީ ޖެނެރަލް 16

ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލް ވ. ކުޑަކުއްޖެއް ޤަޟިއްޔާ 16

ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލް ވ. ހަސަން އިބްރާހިމް ޤަޟިއްޔާ 17

ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް ވ. އިބްރާހިމް ސަޢުދު އާދަމް އަދި ހަސަން ޝިހާބް މުހައްމަދު ސުވާދު ޤަޟިއްޔާ 18

ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލް ވ. މުހައްމަދު ނަޖާހު ޤަޟިއްޔާ 19

މުހައްމަދު ނަޖާހު ވ. ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް ޤަޟިއްޔާ 20

ޝަރުދިޔާ ޝަރީފް ވ. ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް 20

ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް ވ. އަހުމަދު މުޚުތާރު 21

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނީ ނިޒާމުގައި ބާރުދީ ގުޅުވާލަދޫ ޒަޔީގެ ތަދުއްރު 21

ނިންމުން 22

ހަވާލާ ލިސްޓު 24

ތަޢާރަފު

1. ޤާނޫނީ ނިޒާމުތަކުގައި މަދަނީ މުޢާމަލާތާއި ޖިނާއީ މުޢާމަލާތު ސާބިތުކުރުމުގެ ވަކި މިންގަނޑުތަކެއް ކަނޑައެޅިފައިވެއެވެ. މިގޮތުން، ދިވެހިރާއްޖެ ފަދަ އިސްލާމީ ޝަރީޢާގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށްގެން އައިސްފައިވާ ޤާނޫނީ ނިޒާމުތަކުގައި، އިސްލާމީ ޝަރީޢާގައި ބަޔާންވާ ތިން ބާވަތުގެ އުޤޫބާތް ކަނޑައަޅާފައިވާ ކުށްތައް ސާބިތުކުރުމަށް ވަކި ޚާއްޞަ މިންގަނޑެއް ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ. އެގޮތުން، ޙައްދާއި ޤިޞާޞްގެ މުޢާމަލާތަކީ ސާބިތުވެއްޖެނަމަ ކުށްކުރި މީހާއަށް ބޮޑު އަދަބެއް ދެވޭ ބާވަތުގެ ކުށްތަކަކަށްވާތީ، މިބާވަތުގެ މުޢާމަލާތުގައި ޝުބުހައިން އެއްކިބާވުމަށްޓަކައި، އެ މުޢާމަލާތް އެއްވެސް ޝައްކެއް ނެތް މިންވަރަށް ޝަރީޢަތަށް ސާބިތުކޮށްދިނުން ޖެހެއެވެ.

2. މީގެ އިތުރުން، އިސްލާމީ ޝަރީޢާގައި ވަކި ކުށްތަކެއް ސާބިތުކޮށްދިނުމުގެ މިންގަނޑު ކަނޑައެޅުމުގެ އިތުރަށް، ވަކި ބާވަތްތަކުގެ ކުށްތައް ސާބިތުކުރުމަށް ބޭނުންވާ ހެކީގެ ބާވަތްތަކެއް ކަނޑައެޅިފައިވެއެވެ. މިސާލަކަށް، ޒިނާގެ ކުށް ސާބިތުކުރުމަށް ޢަދުލުވެރި އިޖުތިހާދުން ނުވަތަ 04 (ހަތަރެއް) ހެކިންގެ ހެކި ބޭނުންވެއެވެ.[1] ޤިޞާޞް މަރާލުމާއި، ޤިޞާޞް ހިޔާ އަނިޔާއާއި، ވައްކަމުގެ ކުށްތަކާއި، ރިއްދަތާއި، ޙިރާބާއި އަދި ގަދަފަދަ ކުށްތައް ސާބިތުކުރުމަށް ދެ ފިރިހެނުންގެ ހެކިބަހުން ނުވަތަ ތުހުމަތުކުރެވޭ މީހާގެ އިޢުތިރާފުންނެވެ.[2]

3. އިސްލާމީ ޝަރީޢާގައި ވަކި ކަމެއް ސާބިތުކުރުމަށް ވަކި އަދަދަކަށް ހެކިބަސް ބޭނުންވާނެ ކަމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ކަމެއް ސާބިތުކުރުމަށް އެ އަދަދަކަށް ހެކިންގެ ހެކިބަސް ބޭނުންވާނެއެވެ. އިސްލާމީ ޝަރީޢާގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ މި އުޞޫލު ދިވެހިރާއްޖޭގައި އަލަށް އަމަލުކުރަން ފެށިފައިވާ ޤާނޫނު ނަންބަރު 11/2022 (ހެކާބެހޭ ޤާނޫނު) ގެ 141 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. ނަތީޖާއެއްގެ ގޮތުން ދިވެހިރާއްޖޭގައި، ޝަރީޢަތަށް ހުށަހެޅިފައިވާ މުޢާމަލާތްތަކުގައި އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ޙައްދު ނުވަތަ ޤިޞާޞްގެ ކުށުގެ ދަޢުވާ އުފުލިފައިވާނަމަ، އެ މުޢާމަލާތް ސާބިތުވާކަމަށް ކަނޑައެޅޭނީ އިސްލާމީ ޝަރީޢާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އަދަދަކަށް ހެކިންގެ ލިބިގެންނެވެ. ނަމަވެސް ތުހުމަތުކުރެވޭ މީހާގެ އިޢުތިރާފުންނެވެ. އެހެން ހާލަތްތަކުގައި އެ ކުށެއް ސާބިތުވާކަމަށް ކަނޑައެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ.

---

[1] ދުސްތޫރުއްސަޢުދީ، އިސްލާމީ ޝަރީޢާގެ ހެކާބެހޭ އުޞޫލުތައް ދިވެހިރާއްޖޭގައި ތަޠުބީޤު ކުރަމުންދާ ގޮތް، (ފަނޑިޔާރު 2، ހ.މިލާނޫހިރާގެ، މާލެ، ދިވެހިރާއްޖެ: މޯލްޑިވްސް ލޯ އިންސްޓިޓިއުޓް، ފުރަތަމަ ޗާޕު، 2021)، ސފ 175-174.

[2] ކުރީގެ މަޞްދަރު، ސފ 195.

4. މަތީގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ޝަރުޢީ އަދި ޤާނޫނީ އުޞޫލުތަކަށް ނަޒަރުކުރާއިރު، މަތީގައި ބަޔާންކުރެވުނު ފަދަ ކުށުތަކުގެ ތުހުމަތުން ކުށެއް މީހަކު ކުރިކަމަށް އިސްބާތު ޝަރީޢަތުގައި ކަށަވަރުވާވަރަށް ހެކިންގެ ހެކިބަސް ނުލިބިއްޖެ ނަމަވެސް، ތުހުމަތުކުރެވޭ މީހާ އެ ކުށްކުރިކަން ސާބިތުވާ ވަރަށް ގުޅުންހުރި އެހެނިހެން ހެކި ހުރުމާއެކުނަމަ އެ މައްސަލައެއް ސާބިތުވާކަމަށް ކަނޑައެޅިދާނެކަމާމެދު ސުވާލު އުފެދެއެވެ.

5. މިގޮތުން ބަލާއިރު، އިސްލާމީ ޝަރީޢަތާއި ޤާނޫނީ އުޞޫލުތަކަށް ބެލުމުން، ކުށެއް މީހެއްގެ މައްޗަށް ސާބިތުވާކަމަށް ކަނޑައެޅުމުގެ ވަކި މިންގަނޑުތަކެއް އެކަށައެޅިފައިވާއިރު، އަދި އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ވަކި ކުށްތަކެއްގައި ބޭނުންކުރެވޭނެ ހެކީގެ ބާވަތްތައް ކަނޑައެޅިފައިވާއިރު، އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ބަޔާންކުރާ ބާވަތްތަކުގެ ހެކި ނެތަސް، ތުހުމަތުކުރެވޭ މީހާ އެ ކުށްކުރިކަން ސާބިތުވާ ވަރަށް ގުޅުންހުރި ހެކި ހުރިނަމަ، އެފަދަ ހެއްކަކަށް ބަރޯސާވެގެން ކުށް ސާބިތުވާކަމަށް ކަނޑައެޅޭނެކަން ނުވަތަ ނޫންކަން މި ދިރާސާގައި އަލިއަޅުވާލެވިފައި ވާނެއެވެ.

6. ބާރުދޭ ގުޅުވާލަދޭ ހެކި ނުވަތަ ކޮރޮބޮރޭޝަން އުޞޫލެއް ބޭނުންކޮށްގެން މައްސަލަތައް ސާބިތުކުރުމަކީ އައު ކަމެއް ނޫނެވެ. ބާރުދޭ ގުޅުވާލަދޭ ހެއްކަކީ ކުށުގައި ސާބިތުކުރުމަށް ދުނިޔޭގެ ގިނަ ޤާނޫނީ ނިޒާމުތަކުގައި ބޭނުން ކުރަމުން އަންނަ ވަސީލަތެކެވެ. އެގޮތުން، މި ދިރާސާގައި ބެލިފައިވާނީ ބާރުދޭ ގުޅުވާލަދޭ ހެކީގެ ބޭނުމަކީ ކޮބައިކަމާއި، ދިވެހިރާއްޖޭއާއި އިނގިރޭސި ލޯ އޮފް އެވިޑެންސްގައި ބާރުދޭ ގުޅުވާލަދޭ ހެކީގެ މަޤާމެވެ. އަދި، ބާރުދޭ ގުޅުވާލަދޭ ހެކި ބޭނުންކުރުމުގެ އާންމު އުޞޫލަކީ (general rule) ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ބާރުދޭ ގުޅުވާލަދޭ ހެކި

7. ކޮރޮބޮރޭޝަންގެ އުޞޫލު ނިކުމެފައިވަނީ ލެޓިން މުޙާވަރާއެއް ކަމަށްވާ “testis unus testis nullus” އިންނެވެ. މި މުޙާވަރާގެ ލަފްޒީ މާނައަކީ އެކަނި ހެކިވެރިޔަކީ ހެކިވެރިއެއް ނޫނެވެ. އެހެން ގޮތަކަށް ބުނާނަމަ، އެކަނި މީހެއްގެ ހެކިބަހުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް މައްސަލައެއް ސާބިތުވާކަމަށް ކަނޑައަޅައިގެން ނުވާނެއެވެ.[3]

7.1 ބާރުދޭ ގުޅުވާލަދޭ ހެކި ނުވަތަ ކޮރޮބޮރޭޝަން އެވިޑެންސްގެ ވަކި ޖާމިޢު ތަޢުރީފެއް ނުވެއެވެ. އެކި ފޮތްތަކުގައާއި ލިޔުންތަކުގައި ތަފާތު ގޮތްގޮތަށް ކޮރޮބޮރޭޝަން އެވިޑެންސް މާނަކޮށްދީފައިވެއެވެ. އިނގިރޭސި ބަހުގައި ކޮރޮބޮރޭޝަންގެ ބަހުގެ މާނައަކީ ކަމަކަށް ބާރު ދިނުން (support) ނުވަތަ އެއްބަސްވެ ތާއީދު (confirmation) ކޮށްދިނުމެވެ.[4] ހެއްކާބެހޭ ޤާނޫނު ނުވަތަ ލޯ އޮފް އެވިޑެންސްގައި ކޮރޮބޮރޭޝަނަކީ ވަކި ބާވަތެއްގެ ހެއްކެއް ބޭނުންކޮށްގެން ވަކި ނަތީޖާއެއް ހާސިލުކުރުމަށްޓަކައި، މިސާލަކަށް ޖިނާއީ މައްސަލައެއްގައި މީހެއްގެ މައްޗަށް

---

[3] ޖޮނަތަން ޑޯކް އެންޑް ކްލެއާ މެކްގޯލޭ، އެވިޑެންސް އިން ކޮންޓެކްސްޓް، (2 ޕާކް ސްކުއެއަރ، މިލްޓަން ޕާކް، އެބިންގްޑަން، އޮކްސްފޯޑް OX14 4RN ރޫޓްލެޖް، 3 ވަނަ އެޑިޝަން (2012)، ޞ. 235.

4 ރިޗަޑް ގްލޯވަރ އަދި ޕީޓަރ މަރފީ، މަރފީ އޮން އެވިޑެންސް، (ގްރޭޓް ކްލެރެންޑަން ސްޓްރީޓް، އޮކްސްފޯޑް، 2 6DP ޔުނިވަރސިޓީ ޕްރެސް، 13 ވަނަ އެޑިޝަން (2013)، ޞ. 663.

ކުށެއް ސާބިތުވާކަމަށް ކަނޑައެޅުމަށްޓަކައި، އެހެރީގެ ހަޤީޤަތްތަކުން އިތުރަށް ކަށަވަރުކުރުމުގެ ގޮތުން އެހެއްކަށް ބާރުދޭ އިތުރު މުސްތަޤިއްލު ހެކި ކޮރަބަރޭޓިވް އެވިޑެންސް[5]. ނުވަތަ އެއީ ކުރިން ދީފައިވާ ހެއްކަށް އިތުރު ބުރަދަނެއްދޭ ހެއްކެވެ. ބާރުދޭ ހެކިންވެސް ސާބިތުކޮށްދެނީ ކުށަށް ކުރިން ހުށަހެޅިފައިވާ ހެކިން ސާބިތުކޮށްދޭ ނުކުތާއެވެ.[6]

7.2. ޖިނާއީ މައްސަލަތަކުގައި ކޮރަބަރޭޝަނުގެ އުސޫލު މަޝްހޫރު ތަޢުރީފުކޮށް ބަޔާންކޮށްދީފައިވަނީ R v. Baskerville ގައި ލޯޑް ރީޑިންގ ސީ.ޖޭ އެވެ. އެގޮތުން ލޯޑް ރީޑިންގ ސީ.ޖޭ ދެއްވާފައިވަނީ ތިރީގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތަށެވެ.

“We hold that evidence in corroboration must be independent testimony which affects the accused by connecting or tending to connect him with the crime. In other words, it must be evidence which implicated him, that is, which confirms in some material particular not only the evidence that the crime has been committed, but also that the prisoner committed it”[7]

އެހެންކަމުން، ކޮރަބަރޭޓިވް ހެކީގެ ދައުރަކީ ހަމައެކަނި ސާބިތުކޮށްދިނުމާއި ހުށަހަޅާފައިވާ އެހެން ހެއްކަކަށް އިތުރު ބަރުދަނެއް ދީ، މައްސަލައެއް ސާބިތުކުރުމުގައި ހަޤީޤީ ގޮތުގައި ކުރިމަތިން އެހީތެރިވުންކަން މަތީގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ތަޢުރީފުތަކުން ސާފުވެއެވެ.

7.3. މިހިސާބުން އަންނަނިވި ސުވާލުތަކެއް އުފެދެއެވެ.

- ވަކި ކަމަކާ ގުޅިގެން ހެއްކެއް ދީފައި ވަނީނަމަ، އެކަމެއް ސާބިތުވާކަމަށް ކަނޑައެޅުމަށްޓަކައި، ދީފައިވާ ހެއްކަށް ބާރުދޭ އެހެން ހެއްކެއް ކޮންމެހެން ބޭނުންވޭތޯ؟
- ވަކި ނުކުތާއަކާ ގުޅިގެން ދީފައިވާ ހެއްކަށް ބާރުދޭ ހެއްކެއް ނެތި، ހަމައެކަނި އެކަތި ހެއްކަކުން މައްސަލައެއް ސާބިތުވާކަމަށް ކަނޑައެޅޭނެތޯ؟
- ހެއްކަށް ބާރުދޭ ހެކި ހުށަހެޅުމަކީ ކޮންމެ މައްސަލައެއްގައި ލާޒިމު ކަމެއްތޯ؟

7.4. ޑިމޮކްރަސީ ޤައުމުތަކުގައި ޖޫރީ ގޮތުގައި އިނގިރޭސި ކޮމަންލޯގައި ހެއްކާބެހޭ ގޮތުން ޤަވާޢިދުތަކާ އުޞޫލުތަކުން މި ސުވާލުތަކުގެ ޖަވާބު ލިބޭނެ ކަމަށް ފެންނާތީ، އިނގިރޭސި ހެއްކާބެހޭ ޤާނޫނުތަކުގައި ބަލާލީ

5 ކުރީގެ މަރުޖިޢު، ސފ 663.
6 ޖެފަރސަން އެލް.އިންގްރަމް، ކްރިމިނަލް އެވިޑެންސް (ޔުނިވަރސިޓީ ޓެކްސްޓް ބުކް، އެންޑަރސަން ޕަބްލިޝިންގ، 10 ވަނަ ޗާޕް، 2009)، ސފ 27
7 R v. Baskerville, [1916] 2 K.B 658, 667

ގުޅުވާލަދޭ ހެކީގެ ބޭނުމަކީ ކޮބައި، މިބާވަތުގެ ހެކި ބޭނުންކުރުމުގެ އާއްމު ހާލަތްތަކާއި އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކަށް ބަލާލާނަމެވެ.

އިންގްލިޝް ލޯ އޮފް އެވިޑެންސްގައި ބާރުދީ ގުޅުވާލަދޭ ހެކި

8. އިނގިރޭސި ކޮމަންލޯގައި ބާރުދީ ގުޅުވާލަދޭ ހެއްކާ ގުޅޭ މައިގަނޑު ދެ ބަޔާންކޮށްލާނަމެވެ. އެގޮތުން ފުރަތަމަ ބާވަތަކީ މިބާވަތުގެ ހެއްކާ ގުޅޭ އާއްމު އުސޫލެވެ. ދެވަނަ ބާވަތަކީ މިބާވަތުގެ ހެއްކާ ގުޅޭ އާއްމު އުސޫލާ ހިލާފު އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކެވެ.

ބާރުދީ ގުޅުވާލަދޭ ހެއްކާ ގުޅޭ އާއްމު ޤަވާޢިދު

8.1 ޖޫރީތަކުން ނުވަތަ ޖުޑިޝަލް ޕްރިސައިޑިންގއޮފިސަރުން، ވަކި ބާވަތެއްގެ މައްސަލަތަކުގައި ބާރުދީ ގުޅުވާލަދޭ ހެކި ހުށަހެޅުން ލާޒިމްކޮށްފައި ނުވާނަމަ، އިނގިރޭސި ކޮމަންލޯގައި އާއްމު އުސޫލަކީ، މައްސަލައެއްގައި ތިބިފައިވާ ހެކިން ބާރުދީ ގުޅުވާލަދޭ ހެކި ހުށަހެޅުން ލާޒިމް ނުވުމެވެ.[8] އެގޮތުން އިންގްލަންޑްއާއި ވޭލްސްގައި ބާރުދީ ގުޅުވާލަދޭ ހެކިތަކުގެ އާއްމު އުސޫލު، މަދަނީ މައްސަލަތަކުގައި އަދި ޖިނާއީ މައްސަލަތަކުގައިވެސް އެއްގޮތް ހެކިތަކުގެ ހިމަނުން ދަރުވާއެއް ސްޓެޓިއުޓަރީކޮށް ކަނޑައެޅިފައިވެއެވެ.[9]

ބާރުދީ ގުޅުވާލަދޭ ހެކީގެ އިސްތިސްނާ ހާލަތްތައް

8.2 މިގައި ބަޔާންކުރެވޭނީ ބާރުދީ ގުޅުވާލަދޭ ހެކިތަކުގެ އިސްތިސްނާ ތި ހާލަތްތަކެވެ.

ޖޫރީން ބާރުދީ ގުޅުވާލަދޭ ހެކި ހުށަހެޅުން ލާޒިމްކުރުން

8.3 ވަކި ބާވަތްތަކުގެ މައްސަލަތަކުގައި ބާރުދީ ގުޅުވާލަދޭ ހެކި ހުށަހެޅުން ޖެހޭނެ ކަމާއި، އެ މައްސަލަތަކުގައި އިނގިރޭސި ކޮމަންލޯގެ އާއްމު އުސޫލާއި އެއްގޮތް ހެކިކަން މައްސަލަ ސްޓެޓިއުޓަރީކޮށް ކަނޑައަޅައިގެން ޖޫރީން މަނާކުރެވިފައިވެއެވެ. މިގޮތުން ފާހަގަކުރެވޭ ބައެއް ހާލަތްތަކަކީ، Children and Young Persons Act 1933 ގެ 38 ވަނަ މާއްދާގެ (1) ވަނަ ނަންބަރުގެ ދަށުން ހުވާނުކޮށް ކުޑަކުދިންގެ ހެކިބަސް ނެގުން ހުއްދަކުރި ނަމަވެސް، ކުޑަކުދިންގެ ހުވާނުކޮށް ދޭ ހެކިބަހަށް ބާރުދީ ގުޅުވާލަދޭ އިތުރު ހެކިތައް ނެތި ބާރުގައި ހަމައެކަނި ކުއްޖާގެ ހެކިބަހުގެ މައްޗަށް މައްސަލައެއް ސާބިތުކުރުން ވަނީ ޖޫރީން މަނާކޮށްފައެވެ.[10] އެގޮތުން، Morris et al· v· New Brunswick (Attorney General) މި މައްސަލައިގައި 6 އަހަރުގެ ކުއްޖަކު، އެކުއްޖާ ބޭރުގައި ކުޅެން ހުއްޓައި ފިރިހެން ކުދިންތަކެއް އެކުއްޖާއަށް އަނިޔާކުރި ކަމުގެ ތުހުމަތުގައި ދެއްކުމުގެ ބަދަލު ހޯދުމަށް ދައުވާކުރިއެވެ. އަދި މި މައްސަލައިގައި 6 އަހަރުގެ

[8] ރިޗަޑް ގްލޯވަރ އަދި ޕީޓަރ މާފީ، މާފީ އޮން އެވިޑެންސް، ކުރީގެ މަޞްދަރު، ޞ 662.

[9] ކުރީގެ މަޞްދަރު، ޞ 664

[10] ރިޗަޑް ގްލޯވަރ އަދި ޕީޓަރ މާފީ، މާފީ އޮން އެވިޑެންސް، ކުރީގެ މަޞްދަރު، ޞ 666

ކުއްޖާ ހުވާނުކޮށް ހެކިބަސް ދިނުމެވެ. އަނިޔާލިބުނު ކުއްޖާގެ ހެކިބަހުގެ އިތުރުން މައްސަލައިގައި ޤަރީނާތަކާ ހެއްކަކަށް ހުރީ އަނިޔާލިބުނު ކުއްޖާގެ ކުޑަ ކޮއްކޮއެވެ. އެ ކުއްޖާވެސް ވަނީ ހުވާނުކޮށް ހެކިބަސް ދީފައެވެ. ނަމަވެސް މި މައްސަލައިގައި New Brunswick ގެ އެޕީލް ކޯޓުން ކުއްޖާގެ ދަޢުވާ ބާޠިލުކޮށްލާފައެވެ. މިގޮތުން މި ކުއްޖާގެ ދަޢުވާ ބާޠިލު ކޮށްދިނީ ސަބަބަކީ New Brunswick ގެ ހެއްކާބެހޭ ޤާނޫނުގެ 24 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން މިފަދަ ހާލަތެއްގައި ބާރުލީ ގޮތުގެ މަތިން ހެކި ހުށަހެޅުން ލާޒިމުކޮށްދީފައިވާތީއެވެ.[11] ކުޑަކުދިންނާމެދު ހިނގާ ޖިންސީ މައްސަލަތަކުގައި ހިނގަނީ އެކުދިން ދެކޭ ތަޖުރިބާތަކެއް ކަމަށްވާއިރު، މިފަދައިން ކުޑަކުދިންގެ ހެކިބަހަށް ދޭ ބަރުދަން ދަށްކޮށްލުމުގެ ސަބަބުން މިފަދަ މައްސަލަތަކުގައި އެކުދިންނަށް އިންސާފު ހޯދުމަށް ކަމުގެ ބިރުވެރިކަން އޮތްކަމަށް ދެކެވޭ އެއްވެސް ބަހެއް ކުދިންގެ ހެކިބަހަށް ނުދެވުނު ކުދިންނަށް ލިބުނުކަމަށް ފާހަގަކުރެވިފައިވެއެވެ.[12]

8.4 ނަމަވެސް މަޑުމަޑުން ބަދަލުވަމުން، ކުޑަކުދިން ހުވާނުކޮށްދޭ ހެކިބަސް ޤަބޫލު ކުރުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ އުސޫލު Criminal Justice Act 1988 ގެ 34 ވަނަ މާއްދާގެ 1 ވަނަ ނަންބަރުން އުވާލެވުނެވެ. އަދި އެއާއެކު Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999 ގެ 53 ވަނަ މާއްދާއިން 56 ވަނަ މާއްދާއަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ އުސޫލުތަކުން ކުޑަކުދިންގެ ހެކިބަސް ކުރިއަށްދިއުން ޤަބޫލުކުރެވިފައިވާ ވަރަށް ނިމުމެއް ދީފައެވެ.

8.5 މީގެ އިތުރުން، Sexual Offenses Act 1956 އިން ޖިންސީ ކުށުގެ މައްސަލަތަކުގައި ބާރުލީ ގެފަތަށް ހުށަހެޅުން ޤަބޫލު ކުރަނީ ފާހަގަ ކުރެވޭ ގޮތަށް، Criminal Justice and Public Order Act 1994 ގެ 33 ވަނަ މާއްދާއިން އުވާލެވިފައިވެއެވެ.[13]

8.6 މީގެ އިތުރުންވެސް އެތައް ކަންތައްތަކާއި ގުޅިގެން ބާރުލީ ގެފަތަށް ހުށަހެޅުން ޤަބޫލު ކުރަނީ ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަނީ ފާހަގަކުރެވޭ ގޮތްތަކުގެ މާއްދާތަކުން މިގޮތަށް ބަދަލުކުރެވިފައެވެ. އެހެން ނަމަވެސް ފާހަގަކޮށްލެވޭ ތިން (03) ބާވަތެއް ކުރައި ގެފަތަށް ބާރުލީ ހުށަހަޅަން އިންސާފުގެ ކުރިމަތީ ޗާޓެއް ޤަބޫލުކޮށްފައިވެއެވެ.

---

[11] (1975) 12 N.B.R.(2d) 520 (CA)

[12] އެރިކާ ހާޖިނަރ، "ދަ އަންސޯން އެވިޑެންސް އޮފް ޗިލްޑްރަން އެންޑް މިއުޗުއަލް ކޮރޮބަރޭޝަން"، އޮސްގޫޑް ހޯލް ލޯ ޖާނަލް (އޮސްގޫޑް ހޯލް ލޯ ސްކޫލް، ޔޯކް ޔުނިވަރސިޓީ، އަދަދު 16، ނަންބަރު 2، އޮކްޓޫބަރު 1978)ސފ496، https://digitalcommons.osgoode.yorku.ca/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=2101&context=ohlj (މައުލޫމާތު ނެގި 09 ޑިސެންބަރު 2022)

[13] Criminal Justice and Public Order Act 1994 , s 33

ދޮގު ހެކި ދިނުން

8.7 Perjury Act 1911 ގެ ދަށުން ދޮގު ހެކި ދިނުމުގެ މައްސަލަތަކުގައި ބޭނުމީ ގުޅުވާލަދީ ހެކި ހުށަހަޅަން ޤާނޫނު ލާޒިމްކޮށްދެއެވެ. އެގޮތުން އެޤާނޫނުގެ 13 ވަނަ މާއްދާގައި ވަނީ ތިރީގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތަށެވެ.

"A person shall not be liable to be convicted of any offence against this Act, or of any offence declared by any other Act to be perjury or subornation of perjury, or to be punishable as perjury or subornation of perjury, solely upon the evidence of one witness as to the falsity of any statement alleged to be false"

8.8 Perjury Act 1911 ގެ 13 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާގޮތުން ދޮގު ހެކި ދިނުމުގެ ދައުވާއާ ގުޅޭ މައްސަލައެއް އެންމެ ހެއްކެއްގެ ހެކިބަހުން ސާބިތު ނުކުރެވޭނެއެވެ. ދޮގު ހެކި ދިނުމުގެ މައްސަލަތަކުގައި ބޭނުމީ ގުޅުވާލަދީ ހެކި ހުށަހަޅަންޖެހެނީ އެހީގާ ދިން ސްޓޭޓްމަންޓް ދޮގު ސްޓޭޓްމަންޓެއް އެއީ ދޮގު ހުރިކަން ސާބިތުކުރުމުގެ ގޮތުން ކަމުގައިވާނީ، އެހީގާ އަދިއެހެނަސް އެ ސްޓޭޓްމަންޓެއް ދޮގު ދިން ސްޓޭޓްމަންޓް އެއްކަމަށް އިޢުތިރާފްވެއްޖެނަމަ އިތުރަށް އެ ސްޓޭޓްމަންޓްގެ ޞައްޙަކަން ނެތްކަން ސާބިތުކޮށްދިނުމަށް ހެކި ހުށަހަޅަން ނުޖެހޭނެ ކަމަށް R v O'Connor މައްސަލައިގައި ކޯޓުން ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.[14]

8.9 މި މާއްދާއާ ގުޅިގެން ކޯޓުން ބަލާފައިވާ އެއް މައްސަލައަކީ R v Cooper އެވެ. މި މައްސަލައިގައި 2008 ވަނަ އަހަރުގެ ފެށި މަހުގައި ކާރު ދުއްވަމުން ދިޔާ ކުދިން ކަމުގެ ތުހުމަތުގައި C ގެ މައްޗަށް ދައުވާކުރިއެވެ. C ގެ ދިފާޢުގައި ބުނެފައިވަނީ C ދުއްވި ކާރުގައި ހޭންޑްސް-ފްރީ ސިސްޓަމްއެއް ހަރުކޮށްފައި ހުންނާތީ ފޯނުގައި އަތްލަން ނުޖެހޭ ކަމަށެވެ. އެކާރުގައި ހޭންޑްސް-ފްރީ ސިސްޓަމްއެއް ހަރުކޮށްފައި ހުރިކަން ސާބިތުކޮށްދިނުމަށް C ދުއްވާ ކާރުގެ ސާމާން ވިއްކާ ގަރާޖުގެ ފޯރމަން (T) ހެކިބަހުގެ ގޮތުގައި C ގެ ވަކީލުން ހުށަހެޅިއެވެ. T އަށް C ގެ ކާރުގައި ހޭންޑްސް-ފްރީ ސިސްޓަމް ހަރުކޮށްދިނި ދުވަސް ހަނދާން ނެތި ނަމަވެސް، ގަރާޖުގެ ރެކޯޑުތައް ބެލުމުގެ ބަދަލުގައި C ބުނި ބުނުމުގެ މައްޗަށް ބިނާވެ ކާރުގައި ސިސްޓަމް ހަރުކޮށްދިނީ އޮގަސްޓް 2008 ގައި ކަމަށް T ހެކިބަސް ދިނެވެ. މައްސަލައިގައި ފަހުން ހާމަވީ މަޢުލޫމާތާއެކު T ގަރާޖުގެ ރެކޯޑުތައް ބެލުމުން އެ ސިސްޓަމް ހަރުކޮށްދީފައި 2008 ވަނަ އަހަރުގެ ޖޫން މަހުގައި ކަން ހާމަވުމާއެކު C ގެ މައްޗަށް ދޮގު ހެކި ދިނުމުގެ ކުށުގެ ދައުވާ ކުރިއެވެ. އަދި T ގެ ހެކިބަސް C އާ ދެކޮޅަށް ބޭނުންކުރިއެވެ. މި މައްސަލަ އިސްތިއުނާފުކުރުމުން ކޯޓުން ނިންމާފައިވަނީ ޤާނޫނުގައި ދޮގުހެކި ދިނުމުގެ މައްސަލައެއް އެންމެ ހެއްކެއްގެ ހެކިބަހުން ސާބިތު ނުކުރެވޭނެކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ އެއް ބޭނުން ވަރަށް ސާފު ކަމަކާއި، އެންމެ ހެއްކެއްގެ ހެކި ބަހުން މިފަދަ މައްސަލައެއް ސާބިތުނުކުރެވޭނެ ކަމަށެވެ. އަދި ބޭނުމީ ގުޅުވާލަދީ ހެކި ވާންވާނީ މިބާވަތުގެ ހެއްކާ

(1980) Crim LR 43 (CA)[14]

ވަކި މުސްތަޤިއްލު ހެއްކަކަށް ކަމާއި، މި މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ފިހާރައިގެ ޓްރެފިކް ވޯޑަނަކީ T ވަޒީފާ އަދާކުރާ ތަކުން ހަދާފައިވާ ޓްރެފިކް ކަމަށްވާތީ މިއީ ޤާނޫނުގެ ބޭނުމަށް މިނިވަން ހެއްކެއް ކަމަށް ނުބެލެވޭނެ ކަމަށެވެ.[15]

ސްޕީޑް

8.10 ޤާނޫނުން ބަޔަކު ގުޅުވާލާފަދަ ހެދި ހުރަސްޖެހުން ޝަރީޢަތްކުރާ އިތުރު ކުރަނީ ސްޕީޑްގެ ނުވަތަ ޒަވާއިދާ ހިލާފަށް ބަޔަކު އެއްމީހުގެ އުފެއްދުމުގެ ދުއްވުމުގެ ކަނޑައެޅުން. ޒަވާއިދާ ހިލާފަށް ބަޔަކު އެއްމީހުގެ އުފެއްދުމުގެ ދުއްވުމުން މަސައްކަތްކުރައްވަނީ Road Traffic Regulation Act 1984 ގެ 89 ވަނަ މާއްދާއިންނެވެ. އެ މާއްދާގައި ސްޕީޑްގެ އަޅު ކުރުމާ ކަމަށް ބަލާނެކަމަށްވާނެ އެ މާއްދާގެ 89 (2) ގައި ވަނީ އަންނަނިވި ފަދައިންނެވެ.

"A person prosecuted for such an offence shall not be liable to be convicted solely on the evidence of one witness to the effect that, in the opinion of the witness, the person prosecuted was driving the vehicle at a speed exceeding a specified limit."

މި މާއްދާގެ ދަށުން އެންމެ ހެއްކެއްގެ ރައްދުގައި މިހާރު އެއްބަސްވެ ދުއްވާފައި ދިޔައީ ދުއްވަން ކަނޑައަޅާފައިވާ ވަރަށް ވުރެ ބޮޑު ދުވެއްސުމުގައި ކަމަށް ބުނާ ބުނުމަކުން މައްސަލައެއް ސާބިތުކުރުމަށްވުރެ. ކުރި ސާބިތުވާކަމަށް ކަނޑައެޅުމަށްކަމަށް އެޅިޔާ ކުރީ ގޮވާލާފައިން ޖެހުމަށް ހުރި ހުއްޓުން ލިބެއެވެ.

8.11 މި މާއްދާއާ ގުޅިގެން ކޯޓުން ބަލާފައިވާ އެއް މައްސަލައަކީ Crossland v DPP އެވެ. މި މައްސަލައިގައި ކާރު އެކްސިޑެންޓެއް ހިނގި ސިޓީން ބަލައި އެ ސިޓީގެ އެތައް ޗެކްޕޮއިންޓް ހެދުމަށްފަހު އެ ކާރު ދުއްވާފައި ދިޔައީ ދުއްވަން ކަނޑައަޅާފައިވާ ވަރަށް ވުރެ ބޮޑު ސްޕީޑެއްގައި ކަމަށް ހެކިބަސް ދިނެވެ. މި މައްސަލަ އިސްތިއުނާފު ކުރުމުން ކޯޓުން ނިންމާފައިވަނީ ސްޕީޑް ކަނޑައެޅުމުގެ ހެކި ބަޔާން، އިތުރުން ކާރުގެ ސްޕީޑް ހޯދުމަށް ޗެކްޕޮއިންޓް ތިން ހެކިބަސް ދިނުމުގައި ހެކިވެރިޔާ ކަމުގެ ހެކިވެރިޔާ ކަމުގެ، އެހެން ކަމުން މި ހެކިތަކުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް މައްސަލަ ސާބިތުވާކަމަށް ކަނޑައެޅިދާނެ ކަމަށެވެ.[16]

8.12 މީގެ އިތުރުން މިހާރު އެކަނިއެއް ދުއްވާފައި ދިޔައީ ދުއްވަންޖެހޭ މިންވަރުގެ ބޮޑުކަމަށް ޓެކްނިކަލް ހެކިބަހާއި އެހެކިބަހަށް ބަރޯސާވުމާއި ހެކިވެރިންގެ ހެކިބަސް ގޮސްފައިވާ ބެހޭ ގޮތުން ސްޕީޑްމީޓަރު ނުވަތަ އެހެން ވަސީލަތް ވަސީލަތްތަކުން ޓެކްނިކަލް ފުރިހަމަ ދުވާލާ މީހުން ކުރެވޭ ކަމާބެހޭ ހެކިވެރިޔާގެ މައްޗަށް މައްސަލައެއް ސާބިތުވާކަމަށް ކަނޑައެޅިދާނެ ކަމަށް Nicholas v Penny މައްސަލައިގައި ކޯޓުން ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.[17]

(2010) 1 WLR 2390[15]
(1988) 3 all er 712 [16]
(1050) 2 ALL ER 89 (DC)[17]

ބްރިޓަން

8.13 މިސާލު އުވާލެވިފައިވާ ޤާނޫނެއް ކަމުގައިވާ Treason Act 1795 ގެ 1 ވަނަ މާއްދާއިން، މި ޤާނޫނުގެ ދަށުން ދަޢުވާކުރެވޭ ޚިޔާނާތްތެރިވުމުގެ ކުށްތަކުގެ ތާއީދީ ޝަހާދަތް ނެތި އެކަނި ޝާހިދެއްގެ ހެކިބަހުން ސާބިތުނުކުރެވޭނެކަމަށް ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ. އަދި އިނގިރޭސިވިލާތާއި ވޭލްސްގައި މިހާރުވެސް އަމަލުކުރަމުންދާ Criminal Attempts Act 1981 ގެ 2 ވަނަ މާއްދާގެ ސަބްސެކްޝަން 2 ގެ (ލ) ގައި، މި ޤާނޫނުގެ ދަށުން ދަޢުވާކުރެވޭ ކުށްތަކާއި ގުޅިގެން އެ މައްސަލައަކާ ބެހޭ ތާއީދީ ޝަހާދަތް ނުހުށަހަޅައި އެކަނި ޝާހިދެއްގެ ހެކިބަހުން މައްސަލަ ސާބިތުކުރެވޭނެކަމަށް ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.

ކޯޓުތަކުން އަމަލުކުރާ ގޮތުގެ މިސާލު ތާއީދީ ޝަހާދަތް ހުށަހަޅަން ލާޒިމުކުރުން

8.14 މައްސަލައެއް ސާބިތުކުރުމަށްޓަކައި ތާއީދީ ޝަހާދަތް ހުށަހަޅަން ޤާނޫނުން ލާޒިމުކޮށްފައިވާ ކުށްތަކުގެ ވާހަކަ މީގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ޤާނޫނުން ތާއީދީ ޝަހާދަތް ހުށަހަޅަން ލާޒިމު ކޮށްފައި ނުވާ ހާލަތްތަކުގައިވެސް ބައެއް ބާވަތްތަކުގެ މައްސަލަތަކުގައި ސާބިތުކުރުމަށް ކަނޑައަޅާފައި ތާއީދީ ޝަހާދަތް ހިމެނޭކުރާގޮތުގެ ފަރާތުން، އެކަމަކީ ހެކިބަހުގެ މައްޗަށް މައްސަލަ ސާބިތުކުރުމަށް ކަނޑައަޅާފައި ނުހުންނަ ކަމެއް ކަމުގައިވެސް ކޯޓުތަކުން ބަލާފައިވަނީ ޖޫރީއަށް ދޭ އިރުޝާދުގައި ތާއީދީ ޝަހާދަތުގެ މުހިއްމުކަމަށް އިޝާރާތްކޮށް ދިނުމަށް ކަމެވެ. އެގޮތުން ކުރިމަތިލާ ޤާނޫނީ ބަލައި ހެކިބަހުގެ މިންވަރު ބަލާއިރު މައްސަލަ ސާބިތުކުރުމަށް ކޯޓުން ރިޢާޔަތް ދޭ ހެކިބަހުގެ މައްސަލަ ސާބިތުކުރުމަށް ތާއީދީ ޝަހާދަތް ހޯދުމަށް ކޯޓުން ހިދާޔަތު ދޭއިރު ޖޫރީން ހިމެނޭ ފޯރުކޮށްފައިވެއެވެ. އަދި ދުނިޔޭގެ އިންސާފު ހޯދުމަށް ނިޔާ ކުރެވޭ މައްސަލައެއް ސާބިތުކުރާއިރު ކުރިމަތިލާ ޤާނޫނީ އިޝާރާތެއް ދިނުމާއި މައްސަލަ ހިސާބުން ތަޢުލީމު ދޭން ކަމަށް ޖަވާބު ދެވިފައިވެއެވެ.[18] ހަމައެއާއެކު ޖޫރީތަކަށް ދޭ ހިދާޔަތު ދީފައިވާ ކަމެއްގެ ތެރޭގައި ދީފައިވާ ހިދާޔަތާ ކޯޓުން ހެކިބަހުގެ ރިޢާޔަތް މައްސަލައެއް ސާބިތުކުރުމަށް ތާއީދީ ޝަހާދަތް ނެތް މައްސަލަތަކުގައި ހިދާޔަތު ދޭން ވާނެ ކަމަށް ވެސް ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.

---

[18] ރިޗަޑް ގްލޯވަރ އަދި ޕީޓަރ މާރފީ، މާރފީ އޮން އެވިޑެންސް، ކުރީގެ މަޠްބޫޢު، ސ 664

·8.15 އޭޓޮމިން، Prater މައްސަލައިގައި Edmund Davis J ވަނީ އެ މައްސަލައެއްގައި ހިޔަބަސް ދިނުމުގައި ހުކުމުގެ ހިޔާ ގުޅުވަމުން ބާރުލުމެއް އޮތިކަމަށް ފެނިއްޖެނަމަ މައްސަލަތަކުގައި ޖޫރީއަށް ބާރުލެވޭ ގޮތަކުން ހުކުމް ކަމާބެހޭ އިންސާނުން ދިނުމަށް ފުރުސަތު ކަނޑައެޅޭގޮތަށެވެ.[19]

·8.16 Bagshaw މައްސަލައިގައި ބުނާ މައްސަލައެއްގައި ދަޢުވާ ރައްދުވި ސިޔާސީ ފަރާތުގެ އިސްކަން ހުރިކަން ކުރުމުގެ ހުރިހާ ބަޔަކާ ދޭތެރޭ މީޑިއާއިން ކުރެވޭ ޝާއިޢުކުރުން ބޭރުކޮށް ބަލައިނުގަތުން ހިތުގެ ކުރިން ދަޢުވާ ލިބިފައިވާ ޙައްޤުތަކެވެ. މި މައްސަލައިގައި ހުކުމް ދޭނީ އެ މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ކޯޓެވެ. ބިލުން އެހެން ކަމަކާއިމެދު، ފައިސާ މި ބިލުގެ ހުކުމުގެ މަސައްކަތް އެހެން މައްސަލަ ސާބިތުކުރުމުގެ ސުވާލުކޮށްފަހަރު ދެވޭ ގޮތުން ޤާނޫނީ އިންސާފު ނުކުރެވޭ. މި މައްސަލަ އިސްތިސްނާއެއްކަމުގައި ކާޑުން ވަނީ ބާރުލީ ޝަރީޢަތް ހުކުމް ބާރުން ކުރާ ދެވޭ ގޮތުން ޤާނޫނީ އިންސާފު ދިނުމުގައި ނުވަތަ، ފަހައްކަނީ މައްސަލަ ހުށަހެޅި ބިލުގެ ހުކުމުގެ މައްސަލަ އެކަނި ނޫން ސާބިތުކުރަމުން ކަނޑައެޅި ކަނޑައެޅުން ބާރުވެރިކަމެވެ.[20] ނަމަވެސް Spencer ފަރާތުން މައްސަލައިގައި ހުއްޓާ އެދޭ ލޯބިސްއިން ވަނީ Bagshaw ގައި ނިންމި ނިންމުން އޮތަރިބާން ކުރުމަށްފަހު ކަނޑައެޅިގެން އެބައެއްގެ ހުކުމުގެ މައްސަލަ ބާރުލީ ޝަރީޢަތް ހުކުމް ކުރަނަގަން ޖޫރީން ކަމަށް ބައާންކޮށްފައިވާ ބިލުގެ ފުރިހަމަ ނުހިމެނޭ ބިލެއް ދީ ހުކުމުގައި ފާޅުގެން ޖަޖް ނިންމާ ނިންމުމެއް ބިނާކުރަނީ ޖޫރީ އެ މައްސަލައެއްގެ ވަޒީފާތަކުގެ މައްސަލަ Lord Ackner ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ.[21]

ސަސްޕެންޑް ވިޔަސް ވޯޓިންގް ބާރުނާ މައްސަލަތައް

·8.17 މި ސުވާލުގެ ދަށުން ފާހަގަކޮށްލަން ޖެހޭ ނުކުތާއަކީ ޖީނަ މައްސަލަތަކެއްގައި ބާރުލި ޖުޑިޝަލް ހުކުމަކަށް ޖެހޭ އެކްސްޕޯޓް މިޑިއާއިން ވިސްނަވަނީ، ބައެއް ބާވަތްތަކުގެ މައްސަލަތަކުގައި ސަސްޕެންޑް ވިޔަސް ވޯޓިންގް އެއް ޤާނޫނީ ދިނުމަށް ފުރުސަތު ކަނޑައެޅޭ ކަމެވެ. މިސާލަކަށް ހުކުމުގެއް ތަނާ ހުކުމުގައި ޝަރުޢުކުރާ ކަނޑައެޅު ކުރިއަށްދާނަމަ، ފައިސާ ނުވަތަ އެ ހުކުމުގެ ހުކުމެއް މައްސަލަ މައްސަލައެއް ނިންމިނުވާނެއެވެ. ނަމަވެސް އެހެން ބާރުލީ ޝަރީޢަތް ހުކުމް މުސްތަޤުބަލް ގާތުން ހުރިކަމާ ކުރިއަށްދަނަ އެ ހުރިކަން ވަނީ ބިލުގެ ކަނޑައެޅުމަށެވެ.[22]

·8.18 ކަނޑައެޅުމުގައި އެހެންވެސް އަދި ބައެއްމީހުން ހިމެނޭ ޕްރޮސިކިއުޝަނުގެ ހުރިހާ ކުރިއަށް ގެންދިއުމުގައި އެހެން ސަމާލުކަމާއި ބާރުދެވުނުކަމަށް ޤާނޫނީ އިންސާފު ދެވޭފަދައެވެ. މީގެ އިތުރުން ހުކުމްގައި ހުކުމް ދޭ ހުކުމުގެ އަދިއެކު މަސައްކަތްކުރާ ނުވަތަ ނުކުރާ ޝަރީޢަތުގައި ކަމަށް ފާހަގަކޮށްފައިވަނީ ޤާނޫނީ މިކަމާ

[19] (1960) 2 QB 464., 466

[20] (1984) 1 WLR 477

[21] (1987) AC 128

[22] ބުރާނު ގޮތުގައި އަދި ޤާނޫނީ ގޮތުގައި ޕާރލިމެންޓް އިލެކްޝަން، ކަރީމް މަޖީދު، ޞ 672

ގުޅޭ ގޮތުން ވޯނިންގ އެއް ދިނުމަކީ ކުރަންޖެހޭނެ ކަމެއްކަމަށް Benedetto v R މައްސަލައިގައި ކޯޓުން ނިންމާފައިވެއެވެ.[23]

8.19 މީގެ އިތުރުން ތުހުމަތުކުރެވޭ މީހާ ހަދާ ދޮގު، ބޮޑުވެރި ދޮގުވާހަކަ ހެއްކެއްގެ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރެވޭނީ ކޮން މިންވަރަކަށް ކަމާމެދު އެކި މައްސަލަތަކުގައި ބަހުސްކޮށްފައިވެއެވެ. އެގޮތުން Credland v Knowler ގައި ތުހުމަތުކުރެވޭ މީހާ ހެދި ދޮގު އެއީ ބޮޑުވެރި ދޮގުވާހަކަތަށް ހެއްކެއްގެ ގޮތުގައި ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.[24] ނަމަވެސް އޭގެ ފަހުން Lucas މައްސަލައިގައި ނިންމަވާފައިވަނީ ތުހުމަތުކުރެވޭ މީހާ ދޮގު ހަދައިފި ކޮންމެ ފަހަރަކު އެއީ ތުހުމަތުކުރެވޭ މީހާ ދެކޮޅަށް ބޭނުންކުރެވޭ ބޮޑުވެރި ދޮގުވާހަކަ ހެއްކެއް ނޫންކަމާއި، އެހެނީ ބޭނުންކުރެވޭނީ ތުހުމަތުކުރެވޭ މީހާ ދެކޮޅަށްކަމަށް ނުވަތަ ކޯޓަކަށް ނިންމޭނީ މައްސަލައިގެ ވަކައިގެންވާ ވާޤިޢާތަކަށް ބެލުމަށްފަހު ކަމަށެވެ.[25]

އިނގިރޭސި ޤާނޫނުގައި ބޮޑުވެރި ދޮގުވާހަކަ ހެކީގެ ދަރުޖަ

8.20 ބޮޑުވެރި ދޮގުވާހަކަ ހުރި މައްސަލަތަކުގައި ހުކުމްކުރާ ޖޫރީއާއި، ކޯޓުތަކުން މައްސަލަތައް ނިންމުމުގައި ބޮޑުވެރި ދޮގުވާހަކަ ހެއްކަކަށް ދިޔާއަށްކުރަންޖެހޭ ކަމަށް ބަލާ ސަބަބުގެ ފަރާތުގައި ވާ އިއްޔާތަކާ މަޖިލީހުގައި ބަޔާންކުރި މައްސަލަތަކުންނާ ބަހުސްތަކުން ސާފުވެއެވެ. އެންމެ ހެއްކެއްގެ ހިސާބުން މައްސަލައެއް ސާބިތުކުރުމަށް ތަފާތު ގޮތުގާ ބުނުމެއް ކުރުމަށް ދަތިވާނެއެވެ. އެއީ މަތީގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ފަދައިން އެހެނިހެނާއި ތުހުމަތުކުރެވޭ މީހާއާ ދެމެދު ނުނިކުތުމެއް އަޑު މިހާރަށް ވަކިވެއެވެ. ނުވަތަ އެހެނިހެނާއި މަތީގައި Benedetto v R މައްސަލައިގައި ފާހަގަކޮށްފައިވާ ފަދައިން ތުހުމަތުކުރެވޭ މީހާއަކީ ކުށް ކުރުމުގައި ބައިވެރިވި މީހެއްކަމުން ވެދާނެއެވެ. އެފަދަ ބާރުލުމެއްގައި ކުށްކުރުމުގައި ބައިވެރިވި މީހާ ޖުޑިޝަލް އެޑްމިޝަނެއް ކަމަށް މައްސަލައިގައި ހުއްޖަތުގައި ނިންމުމުގެ ބަދަލުގައި އެ ބާރުލުމުގައި ތުހުމަތުކުރެވޭ މީހާ ކުރާ ދޮގުވާހަކަ އިތުރު ހެކި ބޮޑުވެރި ކުރަން ގުޅުންހުރި ކަމެކެވެ.

8.21 ނަމަވެސް މައްސަލައެއްގައި ތުހުމަތުކުރެވޭ މީހާ ދޮގު ހެދުމުން، އެކަމަށް ބޮޑުތަ އެހެން ހެއްކެއް ނުލިބުނަސް، މައްސަލައިގައި Lucas މައްސަލައިގައި ފާހަގަކޮށްފައިވާ ފަދައިން މައްސަލައިގެ ވަކައިގެންވާ އެއްގޮތް ކަމަކަން ޑިރެކްޝަން ނުދޭން އިތުރު ތުހުމަތުކުރެވޭ މީހާ ދެކޮޅަށް ބޭނުންކޮށް މައްސަލަ ނިންމަވާފައެވެ. މި ބާރުލުމެއްގައިވެސް ތުހުމަތުކުރެވޭ މީހާ ހެދި ސަބަބުގެ މައްޗަކާއި، ދުރު މައްސަލައިގެ ވާޤިޢާތަކަށް ޚިލާފު ކުރުމުގެ ނިޔަތު މައްސަލައެއްގައި ބުނުން ކުށަކަށްވެއްޖެ ނަމަ އެކަމުން އިންސާފުވެރި ނޫން ބުނެވުނު ނިކުމެދާނަން ކަމަށްޓަކައި،

(2003) 1WLR 1545[23]
(1951) 35 Cr App R 48[24]
(1981) QB 720, 724[25]

ބާރުދީ ދުދުވާލަފޫ ހިޔޭ ހުކުމުގެ މުހިންމު ކަން ދުނިޔޭގެ ސަމާލުކަމަށް ގެނެވިފައި އޮތުމަކީ މުހިންމު ކަމަކަށް ވަނީއެވެ.

8.22 މީގެ އިތުރުން، މީގެ އަހަރުތަކެއް ކުރިން އިނގިރޭސި ކޮމަންވެލްތުގައި ހިމެނޭ ޤައުމުތަކުގެ ހިދުމަތް ކުރާ މުވައްޒަފުން ސާބިތުކުރުމުން އާ މައްސަލަތަކުގައި ހާޒިރީ ބުނެފައި ކުރުމުގެ ފުރިހަމަ ކަމެއް، މިކަމަށް ނަޒަރުކޮށް އަދިބައެއް ދެފަރާތުން ކަމަށް ދުރުވެގެން، މިހެން ބާވަތްތަކުގެ މައްސަލަތަކުގައި، މިސާލަކަށް ޖިންސީ ގޯނާގެ މައްސަލަތަކުގައި، އަންހެން ހެކިވެރިން މައްސަލަ ސާބިތުކުރުމަށް ކަމާއި، މި ބާރުވެރިކަމުގެ ބާރުދީ ދުދުވާލަފޫ ހިޔޭ ހުކުމް ތަޢުލީމް ދެކެން ކަމަށް ކަނޑައަޅާފައި ވިސްނަވާފައި، މިހެން ޖިނާ މައްސަލަތަކުގައި ދެންނެވުން އިސްތިސްނާ ބާޠިލްކޮށްފައެވެ. އަދި މިހެން އިނގިރޭސި ކޮމަންވެލްތުގައި ބާރުދީ ދުދުވާލަފޫ ހިޔޭ ހުކުމް ނިޒާމުން ތަޙުޤީޤާ 03 (ތިނެއް) ކުރީގެ ވަރަކަ މުއްދަތުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

8.23 އެހެންކަމުން، މިހެން އިނގިރޭސި ކޮމަންވެލްތުގައި ފަންސާސް 03 (ތިނެއް) ބާވަތުގެ މައްސަލަތައް ޖިނާއީ އެހެން މައްސަލަތަކުގައި ބާރުދީ ދުދުވާލަފޫ ހިޔޭ ހުކުމް ތަޙުޤީޤާ ނުކުރެވޭ. ނަމަވެސް، އެހެން ހެކިބަހާއި ހިޔާލުތަކުން މައްސަލަ ނިންމުމުން، މައްސަލައިގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަނޑައެޅުން ދަރިވަރުން، މިދިގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ފަރާތެއް ޖިނާ މައްސަލަތަކުގައި ބާރުދީ ދުދުވާލަފޫ ހިޔޭ ހުކުމުގެ މުހިންމު ކަމާއި ދޭތެރޭ ވަކިކޮށް އޭގެ ދިނުމަށް މުހިންމު ކަމަކަށް ވަނީއެވެ. އަދި ދޭތެރޭ ވަކިކޮށް ދިނުން ތަޙުޤީޤު ކުރަމުން ނިމިފައިވާތީ، ކޯޓު ތަކުން އަމަލުކުރަމުންދާ ގޮތުން މިދިން ޖިނާ މައްސަލަތަކުގައި ބަލައިގަނެ ފަރާތެއް ދޭތެރޭ ސަރަޙައްދުތަކަށް ބާރުދީ ދުދުވާލަފޫ ހިޔޭ ހުކުމް ކަން ގެންނަން ފެންނަ ނަމަ، އެކަން ދޭތެރޭ ސަރަޙައްދުތަކަށް ގެނައުމަށް މިހެންވެސް އަމަލުކުރާ ގޮތެވެ.

ދިވެހިރާއްޖޭގައި ބާރުދީ ދުދުވާލަފޫ ހިޔޭގެ މަޤާމު

9. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނީ ނިޒާމުގައި މައްސަލަތައް ސާބިތުކުރުމުގައި ބާރުދީ ދުދުވާލަފޫ ހިޔޭ ބޭނުންކުރުމާ ގުޅޭ އުސޫލުތައް ކަނޑައަޅާފައިވާ ބައިވެރިކަމުގައި ދިވެހިރާއްޖޭގައި ހުކުމްކުރުމާބެހޭ ގޮތުން އެކުލަވާލެވިފައިވާ ޤާނޫނުތަކާއި، ކުށް ސާބިތުކުރުމަށް ބޭނުންވާ ހެކީގެ ބާރުވެރިކަން ކަނޑައަޅައި ޤާނޫނުތަކުން ތިޔާބިތުކުރުމަށް މިހެން ކަމެއް ކަމަށް ފެނެއެވެ.

ޤާނޫނު ނަންބަރު: 24/76 (ހުކުމާބެހޭ ޤާނޫނު)

9.1 އެގޮތުން ދިވެހިރާއްޖޭގައި ކުރިން އަމަލުކުރި ހުކުމާބެހޭ ޤާނޫނުގައި[26] ބާރުދީ ދުދުވާލަފޫ ހިޔޭ އުސޫލު ބަޔާންކޮށްދީފައި ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް އެ ޤާނޫނުގެ 3 ވަނަ މާއްދާގައި މައްސަލައިގައި ލިބިފައިވާ ހެކިބަހާއި ހިޔޭގެ މަޤާމު ބާރުވެރިކުރިން ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

[26] ޤާނޫނު ނަންބަރު: 24/76 (ހުކުމާބެހޭ ޤާނޫނު)

ޤާނޫނު ނަންބަރު: 11/2022 (ޒަކާތާބެހޭ ޤާނޫނު)

9.2 ދިވެހިރާއްޖޭގައި އަލަށް އަމަލުކުރަންފެށިފައިވާ، ޒަކާތާބެހޭ ޤާނޫނުގައި ޖިނާއީ ކުށްތަކާއި މަދަނީ ކުށްތައް ސާބިތުކުރުމުގައި ޝަރުޢީ ގުޅުވާލަދީ ހެކި ބޭނުންކުރުމުގެ އުސޫލު ކަނޑައަޅާފައިވާއިރު، މި ޤާނޫނުން ގުޅުންހުރި ދެ މާއްދާއެއް ހިމެނިގެންވެއެވެ. އެގޮތުން އެއްމާއްދާއަކީ އެ ޤާނޫނުގެ 141 ވަނަ މާއްދާއެވެ. މި ޤާނޫނުގެ 141 ވަނަ މާއްދާގައި ވަނީ އަންނަނިވި ފަދައިންނެވެ.

"ކަމެއް ސާބިތުކުރުމަށް ހެކިބަސް ދޭ މީހުން ވަކި އަދަދަކަށް ބޭނުންވާނެ ކަމަށް އިސްލާމްދީނުގެ އަސާސްތަކުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާނަމަ، އެކަމެއް ސާބިތުކުރުމަށް އެ އަދަދަށް ހެކިބަސް ދޭ މީހުން ބޭނުންވާނެއެވެ."

9.3 މި މާއްދާގައި މިވަނީ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި އެކަމެއް ސާބިތުކުރުމަށް ވަކި އަދަދަކަށް ހެކިން ބޭނުންވާ ކަމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ މުޢާމަލާތްތަކުގައި އެ އަދަދަކަށް ހެކިން ބޭނުންވާ ކަމަށް ޤާނޫނުން ކަނޑައެޅިގެން ބަޔާންކޮށްފައެވެ. ނަތީޖާއަކަށް ވެގެން ދާނީ އެފަދަ މުޢާމަލާތްތަކުގައި އޮންނަ ޝަރުޢީ ހެކިބަހުން މުޢާމަލާތް ސާބިތުނުކުރެވުމެވެ. އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ އަދަދަށް އެ މުޢާމަލާތްތަކުގައި ޝަރުޢީ ގުޅުވާލަދީ ހެކި ހުށަހެޅުން ލާޒިމުވުމެވެ.

9.4 އެއަށްފަހު މި ޤާނޫނުގެ 142 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ އަންނަނިވި ފަދައިންނެވެ.

"ކަމެއް ސާބިތުކުރުމަށް ވަކި އަދަދަކަށް ފިރިހެނުންގެ ހެކިބަސް ބޭނުންވާ ކަމަށް ނުވަތަ ވަކި އަދަދަކަށް އަންހެނުންގެ ހެކިބަސް ބޭނުންވާ ކަމަށް އިސްލާމްދީނުގެ އަސާސްތަކުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާނަމަ، އެކަމެއް ސާބިތުކުރުމަށް އެ އަދަދަށް ފިރިހެނުންގެ ނުވަތަ އަންހެނުންގެ ހެކިބަސް ބޭނުންވާނެއެވެ. އެހެން ހާލަތްތަކުގައި، ފިރިހެނުންނާއި އަންހެނުންގެ ހެކިބަސް ހަމަހަމަވާނެއެވެ."

9.5 142 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އުސޫލު ސާފެވެ. އެ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައި އޮތީ ވަކި އަދަދަކަށް އަންހެނުން ނުވަތަ ފިރިހެނުންގެ ހެކިބަސް ބޭނުންވާ ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާ މުޢާމަލާތްތަކުގައިވެސް އެހެން އަދަދަކުން ނުވަތަ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ބާވަތް ނޫން އެހެން ބާވަތެއްގެ ހެކިން މުޢާމަލާތް ސާބިތުނުކުރެވޭނެ ކަމެވެ. ނުސީދާ ގޮތެއްގައި ބަޔާންކޮށްފައި މިވަނީ ޝަރުޢީ ގުޅުވާލަދީ ހެކީގެ ވާހަކައެވެ. އެއީ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އަދަދު ނޫން ނުވަތަ ބާވަތް ނޫން އެހެން ބާވަތެއްގެ ހެކިން މުޢާމަލާތް މައްސަލަ ސާބިތުކުރެވިދާނަމަ ނުހަމަވާ އަދަބެއް ދެވޭ ތުހުމަތުކުރެވޭ މީހާ ސަލާމަތްކޮށްދިނުމަށެވެ.

ވަކި އަދަދެއްގެ ނުވަތަ ބާވަތެއްގެ ހެކި ބޭނުންވާ މައްސަލަތައް

9.6 ޒިނާގެ ކުށް ސާބިތުކުރެވޭނީ 4 ފިރިހެނުންގެ ހެކިބަހުން ނުވަތަ ތުހުމަތުކުރެވޭ މީހާގެ އިޢުތިރާފުންނެވެ. ޒިނާ ފިޤުހުގައި އިސްލާމް ދީނުގެ ބައެއް ނުވަތަ ޤިޞާޞް ކަނޑައެޅިފައިވާ ކުށްތަކެއް، މިސާލު، ޙިރާބާއިން، ޤަޛްފު މަރު، ޤަޛްފުކުރުން، ޝަރާބާ، ވައްކަން ފަދަ ކުށްތައް ސާބިތުކުރެވޭނީ ދެ ފިރިހެނުންގެ ހެކިބަހުން ނުވަތަ ތުހުމަތުކުރެވޭ މީހާގެ އިޢުތިރާފުންނެވެ. މިންކުޑަގައި ފާހަގަކޮށްލަންޖެހެނީ ޤަވާޢިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ހައްދު ނުވަތަ ޤިޞާޞް ކަނޑައަޅާފައިވާ ކުށްތަކުގައި ފިޤުހައި އިތުރު ކުށްތަކުގައި ވެސް އަދަބުދިނުމުގެ ހުކި ހިނގަހެރުން ޤާނޫނުން ޙާޞިލްކޮށްދީފައި ނުވާކަމެވެ.

ޤާނޫނު ނަންބަރު: 12/2009 (ކުޑަކުދިންނަށް ޖިންސީ ގޯނާކުރާ މުޖުރިމުންނާމެދު ޚާއްޞަ އިޖުރާއަތުތަކަށް ޢަމަލުކުރުމުގެ ޤާނޫނު)

9.7 މި ޤާނޫނުގެ 47 ވަނަ މާއްދާގައި ކުޑަކުދިންނަށް ޖިންސީ ގޯނާކުރުމުގެ ކުށްތައް ސާބިތުކުރުމަށް ބޭނުންކުރެވޭނެ ހެކީގެ މިންގަނޑު އެކަށައަޅާފައިވެއެވެ.

9.8 އެހެން ޤާނޫނުތަކުގައި، ޖިނާއީ ކުށް ސާބިތުކުރުމަށް ބޭނުންވާ ހެކީގެ މިންގަނޑުކަމަށް ނުވަތަ ޝަރީޢަތަށް ޤަބޫލުކުރާ ހެކީގެ ބާވަތްތަކަށް އެހެން ގޮތަކަށް ބަޔާންކޮށްފައިވިޔަސް، މި ޤާނޫނުގެ ބޭނުމަށްޓަކައި ނުވަތަ މި ޤާނޫނުގެ ދަށުން އުފުލޭ ދައުވާއެއްގައި، މީހަކު، ކުޑަކުއްޖަކާއެކު ޖިންސީ އަމަލެއް ހިންގައިފިކަން ސާބިތުކުރުމަށްޓަކައި، މި މާއްދާގެ އަކުރުތަކުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ބާވަތްތަކުގެ ތެރެއިން މަދުވެގެން 05 (ފަހެއް) ބާވަތުގެ ހެކި ހުށަހަޅަ އެ މައްސަލައެއް ސާބިތުވާކަމަށް މި މާއްދާގައި ބަޔާންކުރުމަށްވުރެ، ހެކީގެ ބާވަތްތައް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[27] ނުވަތަ މި ޤާނޫނުގައިވާ ކުށެއް ސާބިތުކުރުމަށްޓަކައި، އަންނަނިވި ބާވަތުގެ ހެކީގެ ތެރެއިން މަދުވެގެން ފަސް ބާވަތެއްގެ ހެކި ހުށަހެޅުމަކީ ކަމަށްވާނަމަ، އެ ހެއްކަކީ، ޤާނޫނުއަސާސީގެ 51 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ފަދައިން، މީހަކު ކުށް ކޮށްފިކަން އެކަށީގެންވާ ޝައްކެއްނެތި ޝަރީޢަތަށް ސާބިތުކުރުމަށް ބޭނުންވާ މިންވަރަށް ލިބިފައިވާ ހެކިބަހުގައި ބެލެވޭނެއެވެ. އެގޮތުން މި މާއްދާގައި ކުއްޖާ ކިޔައިދިން ކިޔައިދިނުމާއި، ސައިންޓިފިކް ހެއްކާއި، މަންޒަރު ދެކޭ ފެނުނު މީހުންގެ ހެކިބަހުގެ އިތުރުން އިތުރު ބާވަތުގެ ހެކި ހިމަނާފައިވެއެވެ.

ޤާނޫނު ނަންބަރު: 17/2014 (ޖިންސީ ކުށުގެ ޤާނޫނު)

9.9 ޖިންސީ ކުށުގެ ޤާނޫނުގެ 52 ވަނަ މާއްދާގައި ކުށުގެ ޝިކާޔަތަކަށް މީހާއާ އެއްޗެހިން ބޭނުންކުރެވިދާނެ ހެއްކަ ހެކިތަކެއް ހުށަހަޅަން ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި ސައިންޓިފިކް ތަޙުލީލުތަކުން ދެއްކޭ ނަތީޖާއާއި، ޑޮކްޓަރު ފެނުނު މީހުންގެ ހެކިބަހާއި، ފޮރެންސިކް ތަޙުލީލުތަކުގެ ނަތީޖާއާއި، މާއްދީ ހެކީގެ އިތުރުން ބާވަތުގެ ހެކި

---

[27] ޤާނޫނު ނަންބަރު: 12/2009 (ކުޑަކުދިންނަށް ޖިންސީ ގޯނާ ކުރާ މުޖުރިމުންނާމެދު ޚާއްޞަ އިޖުރާއަތުތަކަށް ޢަމަލުކުރުމުގެ ޤާނޫނު) ގެ 47 ވަނަ މާއްދާ.

ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. އަދި މި މާއްދާގައި ބަޔާންކުރާ ހާލަތު ވަކި އަދަދެއް ފުރިހަމަ ވެއްޖެ ހާލަތެއްގައި ތުހުމަތުކުރެވޭ މީހާގެ މައްސަލަ ކުރު ސުލްހަވާނެ ހާލަތް މި މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[28]

ޤާނޫނު ނަންބަރު: 17/2010 (ބިރުދެއްކުމާއި ނުރައްކާތެރި ހަތިޔާރާއި ތޫނު އެއްޗެހި ގެންގުޅުން މަނާކުރުމުގެ ޤާނޫނު)

9.10 މި ޤާނޫނުގެ 18 ވަނަ މާއްދާގައި މި ޤާނޫނުގެ ދަށުން ދަޢުވާކުރެވޭ މައްސަލަތަކުގައި ޤަބޫލުކުރެވޭން ހެކިތައް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. އެގޮތުން އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ހެކީގެ ގޮތުގައި ޤަބޫލުކުރެވޭ ކަމުގެ އެއްބަސްވުމާއި، މީހުން މަރުދަމީގައި ބަސް އެއްބަސްވުމާއި، ކުރުގެ ތުހުމަތުކުރެވޭ މީހާ އަމިއްލަ އިޢުތިރާފުވުމައިން ބަޔާނާއި، ރަސްމީ ލިޔުމުގެ ލިޔުން، މި މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ލިޔުމާ ބަވަތްގެ ހެދި ބޭނުންކުރެވިދާނެ ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[29]

9.11 އެހެންކަމުން ފުލުހުންނަށް ސިފައިންގެ ނުވަތަ އާދައިގެ މުވައްޒަފުން ބާރު ބޭނުންކުރުމުގެ ފަރާތް ދީފައިވާ ބަދަލުގައި ސަލާމަތް ކަނޑައަޅާ ގޮތުގެ ގޮތް ނުވަތަ ހެކީގައި ފުރަތަމަ ޤާނޫނުތަކުގައި ބިޔަވުގައި ނެތުނަރުވާނީ، ކުރެވިދިޔަނަސް ޖިނާއީ ޤާނޫނީ މިންގަނޑުތަކާއި ކަޑައެޅިފައިވާ ޤަވާޢިދުގެ ޤާނޫނުގައިވާ، ޖިނާއީ ކުރުގެ ޤާނޫނުގައި އަދި ބިރުދެއްކުމާއި ނުރައްކާތެރި ހަތިޔާރާއި ތޫނު އެއްޗެހި ގެންގުޅުން މަނާކުރުމުގެ ޤާނޫނުގައި ކަނޑައަޅާފައި މިވާ ކުރު ސާބިތުކުރުމަށް ބޭނުންކުރާ ހެކިތަކުގެ ނިސްބަތުގެ ނަތީޖާއަކީ، މި ޤާނޫނުތަކުގެ ދަށުން ދަޢުވާ ކުރާ މައްސަލަތަކުގައި އެއްވެސް ހެކިބަހެއް ދަށުގައި ނުހިމެނުނު މައްސަލަ ނިންމުމުގެ ބަދަލުގައި ފިޔަ ހުކުމެއް އެއްބަސް އަންނަ ހުރި ގޮތުގައި ނުވަތަ ކަރުދާސްތަކުގެ ކަންތައް މައްސަލަ ސާބިތުކުރުމުގެ އުސޫލު ކަނޑައަޅާފައިވާކަމެވެ.

ބާރު ބޭނުންކުރާ ހުރިހާ ގޮތް ކަށަވަރުގެ ނިސްބަތްވެއް

9.12 ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނުތަކުގައި ބާރު ބޭނުންކުރާ ހުރިހާ ދިފާޢަށްކަމާ ގުޅޭ ގޮތުން ފުލުހުންގެ ފަރާތުން ކަނޑައަޅާ މަރުހަލާތަކުގައި ބައްސާނުގެތެރޭގައިވާ. އެހެންކަމުން، ބާރު ބޭނުންކުރާ ހުރިހާ ޤާނޫނުތަކުގެ ދަށުން، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކަށަވަރުން މައްސަލައެއް ނިންމުމުގައި ތަފާތުކުރެވޭ ބަލާލާވާ ފަހުން ހަދާއެވެ ކަލަށް ޤަބޫލުކުރެއެވެ. އެގޮތުން، ދިވެހިރާއްޖޭގެ މަޝް މަރުޙަލާގެ ކަށަ ތަކުން ނިންމާފައިވާ މައްސަލަތަކުގެ ތަރުޖަމާ ފުލުހުންވާ ބައެއް މައްސަލައެއް މި ކަރުދާހުގައި ހިމަނާލެވެ.

---

[28] ޤާނޫނު ނަންބަރު: 17/2014 (ޖިންސީ ކުށުގެ ޤާނޫނު) ގެ 52 ވަނަ މާއްދާ.
[29] ޤާނޫނު ނަންބަރު: 17/2010 (ބިރު ދެއްކުމާއި ނުރައްކާތެރި ހަތިޔާރާއި ތޫނު އެއްޗެހި ގެންގުޅުން މަނާކުރުމުގެ ޤާނޫނު) ގެ 18 ވަނަ މާއްދާ.

އާދަމް ޝަރީފް ވ. ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް[30]

9·12·1 މި މައްސަލަ ނިސްބަތްވަމުން، ތަޙްޤީޤަށް ބާރުލިބޭ އެއްވެސް މަޢުލޫމާތު ކަށަވަރުކޮށް އަމިއްލަ އިޢުތިރާފުވީކަން ޝަރީޢަތަށް ސާބިތުވެފައި، އެބަޔާނަށް ބާރުދޭ އެހެން ހެކިތަކެއް ނުވަތަ ޤަރީނާތަކެއް ހުރިނަމަ، އެބަޔާނަށް ޤަރީނާއެއްގެ ބޭނުމަކަށް ދިނުން ޤާނޫނުއަސާސީގެ 52 ވަނަ މާއްދާއިން ހުރަސް ނާޅާ ކަމަށް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުން ކަނޑައަޅުއްވާފައިވެއެވެ. ނަމަވެސް ތުހުމަތުކުރެވޭ މީހާ ދޭ ބަޔާނަށް ފަހުން ތުހުމަތުކުރެވޭ މީހާ އިންކާރު ކުރިނަމަވެސް، ދިން ބަޔާނަށް ބާރުދޭ ގުޅޭގޮތަށް އެހެން ހެކި ހުރިނަމަ، އެހުރިހާ ހެކިތަކެއް އެކަށް ބަލާ ގުޅުވައި (corroborate) ކޮށްގެން މައްސަލަތައް ސާބިތުވާކަމަށް ކަނޑައެޅިދާނެއެވެ.

ނާޒިމާ އަޙްމަދު ވ. އެޓަރނީ ޖެނެރަލް[31]

9·12·2 ނާޒިމާ، ކައިވެނި ކުރުމުގެ ކުރިން ކުއްޖަކު ވިހާން ފަދަ ގޮތަކަށް އެއްވެސް މީހަކާއެކު ޒިނޭކަމަށް ބުނިނަމަވެސް، ކުއްޖާ ވިހެއީ ދުވާގެ ބަނޑުން ނާޒިމާ ވިހާ ކުއްޖާއަށް 6 މަހަށްވުރެ ގިނަ ދުވަސް ނުވާކަން އެނގޭތީއާއި، ނާޒިމާ ވިހާ ކުއްޖާ ވިހައި ކައިވެނިކުރިތާ 4 މަސް 13 ދުވަސް ފަހުންކަން ސާބިތުވާތީ، ނާޒިމާ ވަނީ ޒިނާކަން ނުވަތަ ޒަވުން ކުއްޖަކު ވިހާފައިވާކަން ސާބިތުވާކަމަށް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުން ނިންމަވާފައިވެއެވެ. މި މައްސަލައިގައި ކޯޓުން ނިންމުމުން ނިންމާފައިވާ ތުހުމަތުކުރެވޭ މީހާ ހާދިސާއަށް އިންކާރުކުރި ނަމަވެސް، މައްސަލައިގައި ހުށަހެޅިފައިވާ ހެކިތައް އެއްކޮށް ބަލާއިރު ގުޅުވައި ކޮރޮބޮރޭޓް ކުރުމުން ނިކުންނަ ނަތީޖާއަކީ ތުހުމަތުކުރެވޭ މީހާ އެ ކުށްކުރިކަން ސާބިތުވުން ކަމުގައިވާނަމަ، މައްސަލަ ސާބިތުވާކަމަށް ކަނޑައެޅިދާނެއެވެ. މި މައްސަލައިގައި ކޯޓުން corroborate ކޮށްފައި އެވަނީ، ނާޒިމާ އަޙްމަދު ކުއްޖާއަށް ބަނޑު ބޮޑުވިއިރު އިނީ ކައިވެނިކޮށްގެން މަހުގައި ނޫންކަމުގެ ޤަރީނާއާއި، ނާޒިމާ އަޙްމަދު ވަނީ ދުވަސްކޮޅެއްގެ ތެރޭގައި ކުއްޖެއް ވިހާފައިވާ ޤަރީނާއެވެ.

ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލް ވ. ކުޑެކުއްޖެއް ފަސިއްޔާ[32]

9·12·3 މި މައްސަލައިގައި ނިޔާވި ފަރާތް ކުޑަކުއްޖާ ނޫރު އާދަމްފުޅަށް ހަމަލާ ދިން މީހާއިން ސައިކަލާއި، އިސްތިޢުމާލުކުރި ޢަމަލުކުރާ ކުއްޖާ އެހެން ސައިކަލެއްގައި ކުރީގެ ފެށިގެން ދިއުމަކުން، ނޫރު އާދަމް ހަސަން ފެނުނު ހަމަލާ ދިން މީހާ ހަމަލާދިނުން ނިންމުމަށްފަހު، ހަމަލާދިން މީހާ އިން ސައިކަލަށް އަރައި އެ ސައިކަލު

[30] 2019/SC-A/18 (އާދަމް ޝަރީފް ވ. ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް).
[31] 1994/HC-A/29 (ނާޒިމާ އަޙްމަދު ވ. އެޓަރނީ ޖެނެރަލް)
[32] 2016/HC-A/69 (ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލް ވ. ކުޑެކުއްޖެއް).

ދުއްވާލުމުން، އިސްތިއުނާފު ރައްދުވާ ކުއްޖާއިން ސައިކަލުވެސް އެތެރެން ދުއްވާލާފައިވާތީ، އެފަދަ ނުރައްކާތެރި ހަމަލާއެއް ހިންގާފައިވާ މީހާއާ އުޅުއްޖެގައި އިސްތިއުނާފުރައްދުވާ ކުއްޖާވެސް ދިރުމަށް އެ ހަމަލު ހިންގިދާނެ ބައިވެރިވުން ނެތް ނަމަ ނުވަތަ އެކަމުގެ މައުލޫމާތު ނެތް ނަމަ ޖަވާބުދާރުން ގޮތެއް ނޫން ކަމަށް ބެއްލެވޭ ހަމަތަކުންގެ މަތިން ގަބޫލުކުރެވޭކަމަށް މި މައްސަލަ ބެލި ފަނޑިޔާރުންގެ އަޣްލަބިއްޔަތުން ނިންމާފައިވެއެވެ. އަދި މުޅި މައްސަލައަށް ބެލުމުން، މިހަމަލާ ދިފާއިވެސް ދުސްތޫރުގައި ދިނާ މީހުން ގެދިގެން ކަމަށް ނިންމާފައިވެއެވެ.

9.12.4 މި މައްސަލަވެސް ކޯޓުން ނިންމަވާފައި އެވަނީ ލިބިފައިވާ ޤަރީނާތަކަށް އެ ޤަރީނާ އަސްލު ޤަރީނާއާ ގުޅުވާލައިގެންނެވެ. އެގޮތުން މި މައްސަލައިގައި ޖުމުލަކޮށް ލިބިފައިވާ އެންމެހައި ޤަރީނާތަކާއި ހެކިތައް އެކަތި އަނެކަތާއި ގުޅުވާލުމުން ދަލީލުތަކުން ކުއްޖާ މިކުރުގެ ޖިންސީ އުފަލަށްޓަކައި ކަން އެކަށީގެންވާ ޝައްކެއް ނެތް މިންވަރަށް ސާބިތުވާކަމަށެވެ.

ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލް ވ. ޙަސަން އިބްރާހީމް ޝަފީޤާ[33]

9.12.5 މި މައްސަލައިގައި އުފެދިފައިވާ ޤާނޫނީ ސުވާލަކީ، މި މައްސަލައިގައި ފުރިހަމަވާ މަސްތުވާތަކެތި ހުރި ތަބަދު ޕްރޮޓޭޖްގެ ބޭރުން ޙަސަން އިބްރާހީމްގެ ނިސްބަތުން ފުރިހަމަވުމަކީ، ކުރުކުރިޔަކަށް ބާރުދޭ އިތުރު އެއްވެސް ހެއްކެއް ޤަރީނާއެއް ނެތި، ހަމައެކަނި އެ ފިންގަރޕްރިންޓްގެ މައްޗަށް ބަލައި މަދަނީ މިންގަނޑުން ދަޢުވާގެން ކުރިއަށް ގެންދިޔުން ހުއްދަވޭތޯ ނުވަތަ ނޫންތޯއެވެ.

9.12.6 މި މައްސަލައިގައި ހައިކޯޓުން ފާހަގަކޮށްފައިވަނީ، އެއްބަސްވުން ނުވަތަ ތަފާތުން މީހެއްގެ ފިންގަރޕްރިންޓް ފެނި، ޤަރީނާއެއްގެ ގޮތުގައި ޕްރޮސިކިއުޝަނުން ޝަރީޢަތަށް ހުށަހަޅައިފިނަމަ، އެ ހެކި ޤަބޫލުކުރުމުގެ ޓެސްޓް އަކީ އެ ފިންގަރޕްރިންޓް ފެނުނުގެ މައްޗަށް މަޤްބޫލު ސަބަބު ދަލީލެއްގެ ގޮތުގައި ދެއްކުން ކަމާއި، އެފަދަ މަޤްބޫލު ސަބަބެއް ނުދެއްކިއްޖެނަމަ، އެއީ ދަލީލުވާ ވަޒަން ދޭނީ ހަރުދަނާ ޤަރީނާއެއްކަމަށް ކަނޑައަޅާފައެވެ.

9.12.7 މި ޝަފީޤާއިން ދިފާޢުގައި މީހެއްގެ ފިންގަރޕްރިންޓްފަދަ ހެކި މައްސަލަތަކުގައި ފުރިއްޖެނަމަ، އެ ފިންގަރޕްރިންޓާއި ދުރުން މައްސަލައިގައި ލިބޭ އެހެން ހެކި ނުވަތަ ޤަރީނާތައް ގުޅުވައިގެން އެ މީހާއާ ކުށާއި އެކު ގުޅުން ސާބިތުކޮށްދިނުމުގެ އުސޫލު ކަނޑައަޅައިދީފައިވާކަން ސާފުވެއެވެ.

---

[33] 2019/HC-A/360 (ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލް ވ. ޙަސަން އިބްރާހީމް).

ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް ވ. އިބްރާހީމް ސަޢުދު އާދަމް އަދި ޙަސަން ޝިފާޢު މުޙައްމަދު ސުވާދު ޤާސިމްއާ[34]

9.12.8 މި މައްސަލައިގައި ޢަބްސަން ބަޝީރުއަށް ހަމަޖާ ދިނުމާއި ގުޅިގެން އޭނާ ދެކިގެން ފިހާރަތަށް އަރައި "އަހަރެން މީހުން މަރުވަނިއްޔާ، އަހަރެންގެތަން ވަރިހަރި ސަފުހާ.." މިހެން ބުނި ބުނުމަކީ، އަސްލު ޝަރީޢާއަށް ހުށަހެޅިފައިވާ ތުހުމަތުގެ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަމަކަށް ހަރާކާތެއް ކަމަށް ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ. އަދި މިހެން ބުނި ބުނުމަކީ ތުހުމަތުގެ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަމަކަށް ބަލާފައި ހުރުމަކީ، އެ ޝަރީޢާ ހިނގުމުގެ ދަށުން ގުޅުންހުރި ގޮތެއް ނެތި މީހަކު ގެއްލުމެއް ލިބިދާނެ ކަމެއް ބާރުގެ ދަށުން ބޭނުންކުރުމާ ގުޅުންހުރި ވަރަށް ބަޔަކު ގޮތުން ނުވަތަ އަސަރުކުރާ ފިކުރެއް ނުވަތަ ވިސްނުމެއް ދިނުމާ ގުޅިގެން ދިމާވާ ކަމަކަށް ބަލާފައިވާތީއެވެ. އެހެންކަމުން، މި މައްސަލައިގައި އަބްސަލޫން ބަޝީރު ބުނި ބުނުމަކީ ޝަރީޢާ ހިނގުމުގެ ބާރުގެ ދަށުން ހުރި ކަމެއް ނުވަތަ ޝަރީޢާ ހިނގުމުގެ ގޮތުން ނަގަންޖެހޭ ފިޔަވަޅު ނެތި ތަޙްޤީޤެއް ނުކުރެވޭ ޓަކައި ފުރުޞަތު ދިނުމުގެ ބޭނުމުގައި ބުނެފައިވާ ބުނުމެއް ކަމަށް ބެލެވުނު މިންވަރު ދީފައިވާ ކަމަށް ކަނޑައަޅަމެވެ. ހުކުމާ ޚިލާފަށް ޘާބިތުވާކަމަށް ކަމަށް ކަނޑައަޅާފައެވެ.

9.12.9 މީގެ އިތުރުން، އަބްސަލޫން ބަޝީރު މަރުގެ ތުހުމަތު މަތީގައި ބުނި ބުނުމަކީ ތުހުމަތު ކުރެވިފައިވާ، އޭނާ ޢަމަލު ކުރުމަށް ވިސްނުމުގެ ސަބަބުން މިދިޔައީގެ ބާރުތަކަށް ޚިލާފު ޢަމަލެއް އުޅުއްވީމާ ނޫނެކޭ ބުނެދެވިއްޖެކަމަށް ކަމެއް އެނގޭތީ، އަބްސަލޫން ބަޝީރު ބުނި ބަހަކީ ގެއްލުން ލިބިދާނެ ގޮތަށް ޝަރީޢަތުގެ ހިތްވަރު ޝަރީޢަތަށް ބަލައިގަންނަން ޖެހޭ ހުކުމަށް ޘާބިތުވާކަމަށް ކަމަށް ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.

9.12.10 ހަމައެއާއެކު، މި މައްސަލައިގައި ހައިކޯޓުން ވަނީ، އަބްސަލޫން ބަޝީރުއަށް ހަމަޖާ ދިނުމުގެ ކުރިން، އޭނާގެ ގައިގަ އިބްރާހީމް އާ ސަޢުދު ވެސް ޖައްސާލާފައިވާ އަބްސަލޫން ބަޝީރު ބުނި ބުނުމަކީ، މި ޝަރީޢާގެ ސަބަބު ދެނެގަތުމަށް ތަޙުޤީޤްކޮށްފައިވާ ބައްލަވާފައިވާކަމެވެ. އަދި، މި ބަޔާންތަކާއި ގާތްގަނޑަކަށް ސާފުކޮށް މިނިވަން ގޮތުން ސަޢުދުއާ ޝިފާޢު ޝަރީޢާ ހިނގި ސަރަޙައްދުން ފުރުޞަތު ފުރިހަމަ، މި ޝަރީޢާ ހިންގި ސަޢުދުއާ ޝިފާޢު ކަމަށް ހަމަޖެހިގެން އެކަން ބުނާ ބުނުމާ ގުޅޭގޮތުން ތަޙުޤީޤް ކަމަށް ފާހަގަކޮށްފައެވެ.

9.12.11 އަދި، މި ޝަރީޢާ ދިނީ ސަޢުދުއާ ޝިފާޢުކަމަށް ފުރުޞަތު ނުދީފައިވާތީވެގެން މިދިޔުން ކޮޅުގެ މަސައްކަތް ކުރިއިރު، އެމީހުން ދިމާ ފިޔަވަޅުގެން އެހެން ތަނެއްގައި ކަމަށްވާތީ، ތުހުމަތުކުރިޔަސް މީހާގެ

---

[34] (ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް ވ. އިބްރާހީމް ސަޢުދު އާދަމް އަދި ޙަސަން ޝިފާޢު މުޙައްމަދު ސުވާދު). 2016/HC-A/72

ފަރާތުން ސަލާމަތު ބަޔާންކޮށް ނުދެވޭ އަރިހު ކޮއިންސިޑެންސް ތަކަކީ ކުރެވޭ ތުހުމަތަކުން ބޭރުވާ ހަރުދަނާ ޤަރީނާއެއްކަމުގައި ފާހަގަކުރައްވާފައިވެއެވެ.

9.12.12 މި މައްސަލައިގައި ކޯޓުން ކޮންފެއި މިވާ ބުރުދަކީ މައްސަލަތައް ނިންމުމުގައި ދިވެހިރާއްޖޭގައިން ބާރުދީ ގެދޮރުވެރިން ހުރި ނުވަތަ ކުރިމަތިވާ ހެކިތަކާ ހެއްޔާ ބިރުއާއިއްޔާކަމާ ކަމެއް، ބާރުދީ ގެދޮރުވެރިން ހުރިގެ އުސޫލާ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނީ ނިޒާމު ބަލައިގަންނަވާފައިވާ އުސޫލުތަކާއި ސާބިތުކުރުމުގެ އުސޫލު ބުނެދެނީއެވެ. ސަލަމަތް މި މައްސަލައިގައި ލިބިފައިވާ ޤަރީނާތައް އެއް ޤަރީނާ އަނެއް ޤަރީނާއާ ގުޅިފައިވުން މައްސަލަ ސާބިތުވާކަން ބުނެދޭ ކުރުމުގެ އިތުރުން، މި ޤަރީނާތައް ކޮރޮބޮރޭޓް ކުރުމުން މި ކޯޓު ޢިލްމާއި ޝަރީޢަތުގައި ބަޔާންކުރާ ރަޙްމަތާ މިންވަރަށް ސާބިތުވާކަން ކަށަވަރުވެއެވެ. އިތުރު ސާބިތުކުރުމުގެ ތަރުތީބުން ބުނެދެކޮށްފައިވާކަން ބުނެދެވޭ ޤަރީނާތައް ބުނުމުން ކަނޑައެޅިފައިވެއެވެ.

ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލް ވ. މުޙައްމަދު ނަޖާހު ފަސީހް[35]

9.12.13 މިއީ މުޙައްމަދު ނަޖާހު، 31 ޑިސެންބަރު 2009 ދުވަހުގެ ރޭ، އާއްމު ލޮބީގެ ގޮތުން ގެދޮރުން އަލުން ޓ.ގަން ތޮއްޑޫ، ހުރަވީ، މަރުހަބާ ސްޓޯރ، ކ.މާލެ، މ.ކުރަނގީ އެޕާޓްމަންޓްގެ ކޯޓްޔާޑުގައި މަރާލިކަމުގެ ތުހުމަތުގައި ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލް އޮފީހުން މުޙައްމަދު ނަޖާހުގެ މައްޗަށް ކްރިމިނަލް ކޯޓަށް ހުށަހެޅި ދަޢުވާގައި މީހަކު މަރާލުމުގެ ކުށުގެ ދަޢުވާ ސާބިތުނުވާކަމަށް އެ ކޯޓުން ނިންމުމާއި ގުޅިގެން، ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓަށް އިސްތިއުނާފުކުރި މައްސަލައެވެ.

9.12.14 ދަށު ކޯޓުން މި މައްސަލަ ސާބިތުނުވާކަމަށް ނިންމާފައިވަނީ، ކުށް ސާބިތުވާވަރުގެ ހެކި ހުށަހަޅާފައި ނުވާތީ ކަމަށް ބަޔާންކޮށް ނަމަވެސް، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުން ނިންމާފައިވަނީ، މުޙައްމަދު ނަޖާހުގެ މައްޗަށް ކުށް ސާބިތުވާކަމަށެވެ. އެގޮތުން ޤަރީނާއަކީ ފާޅުގައި ފެންނަން އޮތް ހަރުދަނާ ޤަރީނާއެއްނަމަ އެފަދަ ޤަރީނާއެއްގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް ޖިނާއީ މައްސަލަތަކުގައި ކޯޓުން ގޮތެއް ކަނޑައެޅުމަކީ ޝަރުޢީ އަދި ޤާނޫނީ އުޞޫލުތަކަށް ހުއްދަކުރާ ކަމެއް ކަމަށް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގައި މި މައްސަލަ ބެއްލެވި ފަނޑިޔާރު ނިޔާގައި ފާހަގަކުރައްވާފައިވެއެވެ. އަދި، ކުށް ސާބިތުކުރުމުގައި ހަމައެކަނި ހެކިބަހުން ނުވަތަ ތުހުމަތުކުރެވޭ މީހާގެ އިޢުތިރާފުންކަމަށް ބުނާ ބުނުމަކީ ހަމަޖެހޭ ބުނުމެއް ނޫން ކަމަށާއި، އެފަދަ ކުށްތަކުގެ ސާބިތު ކުރުމަށް ސައިންސާއި ބެލިސްޓިކްސްގެ އަލީގައި ޑިޖިޓަލް ފޮރެންސިކް ހެކިތަކާއި ޤަރީނާތައް އާދޭ ތަރައްޤީއާއި، ޑީއެންއޭ ފަދަ ޤަރީނާއަކީ ސައިންޓިފިކް ހަރުދަނާ ޤަރީނާއަކަށް ބަލާ ނުވާތީ ގޮތެއް އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ބަޔާންކުރާ ސާބިތުކުރުމުގެ ވަސީލަތްތަކަކަށް ބަރަބަރު ދިނުމަށް ބަލައިގެ ގޮތް ނޫންކަމާއި، މި އުސޫލުން ބަލާއިރު، ޤިޞާޞް ހުކުމާ މަރުގެ މައްސަލަތަކުގައި އަދި އުންމީދުވެސް

---

[35] 2017/HC-A/178 (ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އަޕީލް ވ. މުޙައްމަދު ނަޖާހު)

މަރުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދަލީލީ ޤަރީނާއާ ސާބިތުކުރުމުގެ ވަސީލަތެއް ކަމުގައި، އަދި ބައެއް ހާލަތްތަކުގައި އެއީ ދެ ހެކިންގެ ހެކިބަހަށް ވުރެ ވެސް ވަރުގަދަ ހެއްކެއްކަމުގައި ހިމެނިދާނެ ކަމަށް މި ދަޢުވާގައި ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ.

9.12.15 މި މައްސަލައިގައިވެސް ދިފާރިގާއްޖޭގެ ހައިސިއްޔަތުން އުވަސީ މައްސަލައިގައި ދިބެހިފައިވާ ފަރިޝާތައް އުކަސި އަނަކައްކާ ކުރިބަރިޖު ކުރުމުން ދުރުމަކުރުވާ މިހާ ކުރިކުރިކަމުގެ ވަރުގަދަ ހެކި ޙިއްސަމަ މަރުގެ އަދުބުވެސް ދޮވިދާނެ ކަމަށް ކަނޑައަޅާފައެވެ.

މުޙައްމަދު ނަޒީރު ވ. ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް ދަޢުވާއާ[36]

9.12.16 މަޤީގައި ބާރުނުކުރުން ދިފާރިގާއްޖޭގެ ހައިސިއްޔަތުގެ ދަޢުވާއާއިން، މައްސަލަޔާއިކު ހުރަހަށްވާފައިވާ ދަޢުވާތަކުގެ މައްޗަށް ރިޢާޔަތްކުރުން، މުޙައްމަދު ނަޒީރުގެ މައްޗަށް ގޮޅިލާ ސިފަކުރު އަށްމުގެ ކުރު ސާބިތުވާކަން ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމުގައި ދެވިފައިން މުޙައްމަދު ނަޒީރުގެ ފަރާތުން މި މައްސަލަ ދިފާޢުގެ ހައިސިއްޔަތުގެ ސަފްހާ ކޯޓުގައި އިސްތިޢުނާފްކޮށްފައިވެއެވެ.

9.12.17 މި މައްސަލައިގައި ސަފްހާމުޚްތަޞަރު ފުރަގަސްކޮށްފައިވަނީ، ދަޢުވާތަކުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް، މަރުގެ ހުކުމާ ބާވަތުގެ ކުރު ސާބިތުކުރުން ހުށަހަޅަފައެވެ[37]. މި ދަޢުވާއާގައި ސަފްހާމުޚްތަޞަރު ބައްޓަންކޮށްފައިވަނީ، މުޙައްމަދު ނަޒީރުއާ ދާޚިލަށް ހުރަހަށްވެފައި ހުރި ހަމައެކަނި ދަޢުވާކަމަށް ވުރީ، ދަޢުވާތަކަށް ބިނާކޮށް މުޙައްމަދު ނަޒީރު ކުރުމަށް ޝަރީޢަތުން ކަނޑައެޅުނު މައްސަލައިގެ ވަރަށްގެންވާ އުނގުޅަމުގައި ވާޖިބާތަކަށް ވަރަށްގެންވާ ހާލަތުގަނޑެއް ހުރި މުޙައްމަދު ނަޒީރުގެ މައްސަލަތަކާ މަސްއޫލިއްޔަތު ވަކިކަމަށް ހުއްޓުވާފައެވެ، ހެޔޮގޮތުގައި ނުވާނެ ބަޔާން ނަސޭ ނަމަވަކަންވެ. އަދި މުޙައްމަދު ނަޒީރުގެ މައްސަލަތަކުގެ އިސްލާމީ ދިނުގެ ކަމުގެ ވާލިއާއެއް ނަސޭ ނަމަވަކަންވެ[38]. އަދި މި މައްސަލާ ގެދޮރުން ހުރަހަށްވާފައިވާ ހުރިހާ ދަޢުވާއެއް އެއް ދަޢުވާ އަނެއް ދަޢުވާއާ ގުޅުވާލެވޭ، ދިފާޢުގެ ހައިސިއްޔަތުގެ ނިންމުން ދެމެހެއްޓިފައިވެއެވެ.

ސަޢުދުލާ ސަޢީދު ވ. ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް[39]

---

36 2020/SC-A/84

37 2020/SC-A/84، ކުރީގެ މަރުޙަލާ، 17 ވަނަ ނުކުތާ.

38 2020/SC-A/84، ކުރީގެ މަރުޙަލާ، 19 ވަނަ ނުކުތާ.

39 2014/SC-A/19

9.12.18 މި މައްސަލައިގައި ޝަރުމީލާ ޝަރީފްގެ މައްޗަށް ދައުވާކޮށްފައިވަނީ ހ.މީދޫ ގޭގައިން ބެރުމަން އެރަރު އޯޑަރާއި ހަވާލުކުރި ފައިސާތަކަކީ ހިޔާނާތްތެރިވި މައްސަލައިގައެވެ. އެ ފައިސާ ޝަރުމީލާ ޝަރީފްއާ ހަވާލުކުރި ކަމާއި، އެފައިސާ މަދުވެފައިވަނީ ޝަރުމީލާ ޝަރީފްއާ ހަވާލުކޮށްފައިކަން ސާބިތުކުރުމަށް އެރަރު ކައުންސިލަރަކާއި، ޝަރުމީލާ ޝަރީފްގެ އިދާރާގައި ފައިސާގެ މުއާމަލާތު އެނގޭ ކުލާކުލުވަން ހުރިގޮތް ގޮތުގައި ހުށަހެޅުނެވެ. މި މައްސަލައިގެ ފާހަގަކުރެވުނު ނުކުތާތަކުގެ 15 ވަނަ ނުކުތާގައި، ޖިނާއީ ކުށެއް މިހާރުގެ މައްޗަށް ސާބިތުކުރުމުގައި ބަލަންޖެހޭ މިންގަނޑަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 51 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކުރާ ފަދައިން އެކަށީގެންވާ މިންވަރަށްވުރެ ޝައްކުއްނުވާ އެކަށީގެންވާ ސާބިތުކުރުން ކަމަށް ބަޔާން ކޮށްފައިވެއެވެ. އަދި މި މިންގަނޑަށް ކުށް ސާބިތުކުރުމުގައި ހުށަހެޅިފައިވާ ހެކިތައް ގުޅޭ ގޮތަށް، އެއްހެކި އަނެއް ހެކިއަކުން ބާރުވެރިކޮށްދޭ ގޮތަށް (corroborate)، އެހެކިތައް އޮތުމާއި ދައުވާ ކުރި ގޮތް އެކަށީގެންވާ ޝައްކުއްނުވާ ޝަރީޢަތުން ސާބިތުކޮށްދިނުމަށް ދައުވާކުރާ ފަރާތުގެ ޒިންމާއެއް ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

9.12.19 މި މައްސަލައިގައިވެސް ކޯޓުން ޝަރުމީލާ ޝަރީފްގެ މައްޗަށް ކުށް ސާބިތުވާކަމަށް ކަނޑައަޅާފައިވަނީ މައްސަލައިގައި ހުށަހެޅިފައިވާ ޝަފަހީ ހެކިކަމާއި، ލިޔުން ހެކިކަމާއި އަދި ތަހުގީގުގެ މިހާގެ އިތުރުން އެކަމާ އަސްލުކަމަށް ބަރުދަނު ލިބިދޭގޮތަށް އެއްހެކި އަނެއްހެކިއަކުން ބާރުދީ ގުޅުވާލާފައިވާތީއެވެ.

ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް ވ. އަޙްމަދު މުޚްތާރު[40]

9.12.20 މި މައްސަލައާ މެދުގައި ބަޔާންކުރުމުން ކުރެކުރިންނަން ޖިނާއީ ކޯޓުގައި މިންގަނޑު ހުޅުވަ އުސޫލުތަކަށް އަމަލުކުރުމުގެ ޤާނޫނުގެ ދަރުން އަޙްމަދު މުޚްތާރު ކިޔާ މީހެއްގެ މައްޗަށް ދައުވާކުރުން މައްސަލަތަކެވެ. މި މައްސަލަ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުން ނިންމި ގޮތުގައި ހުކުމަކަ ނުޖެހިގެން ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގައި އިސްތިއުނާފު ކުރުމުން، މިޤަޟިއްޔާގެ މައްސަލަތަކަށް ސާބިތުކުރުމަށް ބޭނުންވާ ހެކީގެ މިންގަނޑަކީ ކޮބައިކަން ސުޕްރީމްކޯޓުން ކަނޑައަޅާފައެވެ. އެގޮތުން، މި މައްސަލައިގައި ކަނޑައަޅާފައިވަނީ މިޤަޟިއްޔާގެ ކުށުގައި ސާބިތުކުރާ ހެކި ނުވަތަ ވަޒަންކުރާ ކުއްޖާ ހިފައިދީ ހިފައިދިނުން މެދުވެރިކުރުމަށް އަސާސަކަށް ބަލައިގެން ކަމަށާއި، ކުއްޖާ ހިފައިދީ ހިފައިދިނުމާއި މައްސަލައިގައި ދޭން ކުރު ހިސާބަށް ޝަރުޢީގޮތުން ކުރިއަށް ބަދަލުކުރުން ނުވަތަ ކުރިއަށްގެންދާ މައްސަލަތަކަށް ސާބިތުވާކަމަށް ކަނޑައެޅިދާނެ ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނީ ނިޒާމުގައި ބާރުދު ގުޅުވާލާ ހެކީގެ ދައުރު

[40] 2019/SC-A/77

9.13 ދިވެހިރާއްޖޭގައި އުސޫލަކަށްވެފައިވާ ޤާނޫނުތަކުގައި ބާރު ދަޢުވާކުރާ ފަރާތް ބޭނުންކޮށްގެން މައްސަލަ ސާބިތުކުރުމުގެ ޝަރީޢަތުން ބާރަށްޓަކައި ނުވާއެވެ. ނަމަވެސް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނީ ނިޒާމުގައި މައްސަލަތައް ސާބިތުކުރުމުގައި ބާރު ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުގައި އަދިވެސް ދަޢުވާ ދިފާޢު ސާބިތުކުރާ ފަރާތަށް ސާބިތުކުރުމުގެ ބާރު ނުވާއެވެ. އެގޮތުން، ޖިނާއީ ދަޢުވާތަކުގައި ޝައްކު ނެތްހާ ހިސާބަށް ކުށްވެރިކަން ސާބިތުކުރުމުގެ ބާރު ހުރީ ދައުލަތުގެ މައްޗަށް ކަމަށާއި، އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކުގައި ބާރު ދިފާޢަށް ބަދަލުވާ ހާލަތްތައް ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ހާލަތްތަކުގައި ކަމަށް ނަމަވެސް، ދަޢުވާކުރެވޭ ފަރާތަށް އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކުގައި ބާރު ބަދަލުވާ ނަމަ، އެ ފަރާތަކުން އިސްތިސްނާ ހާލަތެއް ސާބިތުކުރަން ޖެހޭނެއެވެ. އަދި އިސްތިސްނާ ހާލަތެއްގައި ބާރު ބަދަލުވާ ފަދަ ހާލަތްތަކުގައި ވެސް ސާބިތުކުރުމުގެ ބާރު އޮތީ ދިފާޢުގެ މައްޗަށް ކަމަށާއި، ޝައްކު ނެތްހާ ހިސާބަށް ސާބިތުކުރުމުގެ ބާރު ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުގެ މައްޗަށް ކަމަށް ބުނެވިދާނެއެވެ.

9.14 އެހެންކަމުން، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނުތަކުގައި ބާރު ދަޢުވާކުރާ ފަރާތް ބޭނުންކޮށްގެން ބާރު ބަދަލުވާ ނަމަވެސް، މައްސަލައެއް ސާބިތުކުރުމުގައި ބާރު ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުގައި މައްސަލަ ސާބިތުކުރުމަށް ބޭނުންވާ ހެކި ފުރިހަމަކޮށްދޭން ޖެހޭނެއެވެ. އަދި މައްސަލައެއްގައި ދިފާޢުގެ ފަރާތުން ހެކިތަކުގެ ޤަބޫލުކުރެވޭ ކަމަށް ބެލެވޭނަމަ، އަދި އެ ހެކީގެ ބާރު ދަޢުވާ ދެކޮޅަށް ހެކިތަކުން ދިފާޢު ސާބިތުކުރުމަށް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނީ ސާބިތުކުރުމުގެ ބާރު ނުވެއެވެ.

ނިންމުން

9.15 އިނގިރޭސި ކޮމަންލޯގައި އަސާސީ ބައެއް އިސްތިސްނާ ހާލަތްތައް ފިޔަވައި އެހެން މައްސަލަތަކަށް ސާބިތުކުރުމަށް ބާރު ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުގެ ބޭނުން ޖެހޭނެއެވެ. އަދި މިހާރު ވެސް މައްސަލަތަކުގައި ބާރު ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުން ދިފާޢު ސާބިތުކުރުމަށް ދަޢުވާ ފުރިހަމަ ޝަރީޢަތަށް ހުށަހަޅަން ޖެހެއެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނުތަކުން ބަލާލުމުގައި ޤާނޫނު ނަންބަރު: 11/2022 (ހެކީގެ ޤާނޫނު) ގެ 141 ވަނަ މާއްދާގައި ބުނާގޮތުގައި ބާރު ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުގައި ހުރުމަށް ޤާނޫނުގައި ބާރު ލާޒިމު ނުވެއެވެ.

9.16 ނަމަވެސް ޤާނޫނުން ދަޢުވާކުރާ ފަރާތް ނުވަތަ ދިފާޢުގެ ބާރު ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުގައި ދަޢުވާގެ prima facie ބާރު ޤާނޫނީ ބައްޔިނާއެއް ހުށަހަޅަން ޖެހެއެވެ. އަދި މިގޮތަށް ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުގައި ދަޢުވާ ބާރު ދިފާޢުން ބަދަލުކުރެވެއެވެ. އަދި މިކަމާ ދަޢުވާ ބަލާ ދަޢުވާގެ މައްސަލައެއްގައި ދިފާޢުވެސް އަދި ހެކިތަކުގެ ހެކި ބާރު ދައްކަން ބޭނުންވާ ބަޔާން، އެފަދަ ހެކިތަކުން ދިފާޢު ސާބިތުކުރާ

ހުށަހަޅާފައިނުވާނަމަ އެ މައްސަލައެއް މައްސަލަ ހުށަހެޅި ފަރާތާއި ދެފަރާތުން ދިފާޢުގެ ބަޔާން ނިންމަމެވެ.
ހަމަޖެހިފައިން އިސްތިއުނާފު ކުރެވޭގޮތް ފިޔަ ގައުމުތަކުން މައްސަލައިގައި ބަލައި ގެއްލުން ހުށަހެޅި ހުށަހަޅާފައި ނުވާނަމަ އެ މައްސަލައެއް ސާބިތުވާކަމަށް ނުނިންމާކަށް ފުރަގަސްކުރެވޭނެއެވެ.

9.17 މިގޮތުން ދިފާޢުގެ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތާއި ހަމައަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ކޯޓުތަކާއި މަރުގެ ކުރިޔަށްގެންދާ
ބައިގެ ހެކިން ހުށަހެޅި ޝަރީޢަތް ނަމެ މިންވަރަށް ސާބިތުވާނަމަ އެ ކޯޓަށް ސާބިތުވާކަމަށް
ކަނޑައަޅައިފާއިވެއެވެ.

9.18 ނަމަވެސް، އެންމެ ހުރިހާ ހެކިބަހުން ޖިނާ މައްސަލަތައް ސާބިތުކުރަން ފާޙިޝް ހުރިހާ ދިފާޢުގެ
ފާޙިޝަކަމުގައި ނުވެއެވެ. ހަމައެއާއެކު ބައްދަލު ގުޅިފައިވާ ހެކިވެ އުސޫލެއް ވަރަށް ފުދޭ އުސޫލުން ކަމާއި، އަދި
މި އުސޫލު ގެންގުޅުމުގެ މުހިންމު ކަމަކީ ކޮބައިކަން އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ބަލައިގަންނަ ފާސިކުން ޢަދުލުވެރި،
ދިފާޢުގެ ހެއްކާއި ހެކިބަހުގެ އުސޫލުތައް ފާޙިޝްކުރުން އެކުލަވާލައިދޭ، ބައިގެ ގުޅިފައިވާ ހެކިވެ އުސޫލުތައް
އިތުރު ކޮށްދިނުން ފަސޭހައެވެ. ބައިގެ ގުޅިފައިވާ ހެކިވެ އުސޫލުތައް ސާބިތު ފާޙިޝްގައި ބައިނަލްއަގުވާމީ،
މުހައްމަދު މިންގެ ބައްދަލު އެންމެ އެކަށީގެންވާ ގޮތުގައި ހިމާޔަތްކުރުމަށް އަދި އެމިންގަނޑު ނަގައިދޭ އަދަބު
ދިނުމުން ސަލާމަތް ކުރުވާން ކަމަށް ފެނެއެވެ. އަދި ބައެއް ހާލަތްތަކުގައި މަސްލަހަތު ބޭނު ބައެއް މައްސަލަތައް
ސާބިތުކުރުމަށްވެސް މިކަމުން ބޭރުގެ ދިޔަނު ކަމަށް ފެނެއެވެ.

ބަލާފާ ލިސްޓް

ފޮތްތައް

- ސުޢޫދު، ހުސްނުއް، އިސްލާމީ ޝަރީޢާގެ ހައްދާބެހޭ އުސޫލުތައް ދިވެހިރާއްޖޭގައި ތަޠްބީޤު ކުރަމުންދާ ގޮތް، (ޖަންގިރާ 2، ހ.މިލާނިއާގެ، މާލެ، ދިވެހިރާއްޖެ: މޯލްޑިވްސް ލޯ އިންސްޓިޓިއުޓް، ފުރަތަމަ ޗާޕު، 2021)
- ޖޮނަތަން ޑޯކް އެންޑް ކްލެއަރ މެކްގޯލޭ، އެވިޑެންސް އިން ކޮންޓެކްސްޓް، (2 ޕާކް ސްކުއެއަރ، މިލްޓަން ޕާކް، އެބިންގްޑަން، އޮކްސަން OX14 4RN ރޫޓްލެޖް، 3 ވަނަ ޗާޕް 2012)
- ރިޗާޑް ގްލޯވަރ އަދި ޕީޓަރ މާރފީ، މާރފީ އޮން އެވިޑެންސް، (ގްރޭޓް ކްލެރެންޑަން ސްޓްރީޓް، އޮކްސްފޯޑް، 2 6DP ޔުނައިޓެޑް ކިންގްޑަމް، 13 ވަނަ ޗާޕް، 2013)
- ޖެފަރސަން، މައިކަލް، ކްރިމިނަލް ލޯ (ޕިއަރސަން އެޑިއުކޭޝަން، އެސެކްސް، އިންގްލަންޑް، 10 ވަނަ ޗާޕް، 2009)، ޞ 27

ވެބްސައިޓްތައް

- އެރިކް ކޮލްވިން، "ދަ އަންސަޓަލްޑް އެލިމެންޓް އޮފް ރެކްލެސްނަސް"، އޮސްގުޑް ހޯލް ލޯ ޖާނަލް (އޮސްގުޑް ހޯލް ލޯ ސްކޫލް، ޔޯކް ޔުނިވަރސިޓީ، އަދަދު 16، ނަންބަރު 2، އޮކްޓޫބަރު 1978 https://digitalcommons·osgoode·yorku·ca/cgi/viewcontent·cgi?referer=&httpsredir=1&article=2101&context=ohlj (މައުލޫމާތު ނެގި 09 ޑިސެންބަރު 2022)

އެހެނިހެން މަސްދަރުތައް

- R v· Baskerville, “1916” 2 K·B 658, 667
- (1975) 12 N·B·R·(2d) 520 (CA)
- (1980) Crim LR 43 (CA)
- (1960) 2 QB 464·, 466
- (1981) QB 720, 724
- (2010) 1 WLR 2390
- (1988) 3 all er 712
- (1050) 2 ALL ER 89 (DC)
- (1984) 1 WLR 477
- (1987) AC 128

- (2003) 1WLR 1545
- Cr App R 48 35 (1951)
- 2019/HC-A/360
- 2014/SC-A/19
- 2019/SC-A/77
- 2017/HC-A/178
- 2016/HC-A/72

- Criminal Justice and Public Order Act 1994
- ޤާނޫނު ނަންބަރު: 11/2022 (ހެއްކާބެހޭ ޤާނޫނު)
- ޤާނޫނު ނަންބަރު: 24/76 (ހެއްކާބެހޭ ޤާނޫނު)
- ޤާނޫނު ނަންބަރު: 17/2010 (ބިރުދެއްކުމާއި ނުރައްކާތެރި ހަތިޔާރާއި ތޫނު އެއްޗެހި ގެންގުޅުން މަނާކުރުމުގެ ޤާނޫނު)
- ޤާނޫނު ނަންބަރު: 12/2009 (ކުޑަކުދިންނަށް ޖިންސީ ގޯނާކުރާ މީހުންނާމެދު ޚާއްޞަ އުޞޫލުތަކަކަށް ޢަމަލުކުރުމުގެ ޤާނޫނު)
- ޤާނޫނު ނަންބަރު: 14/2017 (ޖިންސީ ކުށުގެ ޤާނޫނު)